

TEMETTUAT DEFTERİNE GÖRE MUT'UN SOSYO-EKONOMİK VE DEMOGRAFİK YAPISI (1844-1845)

Ahmet GEÇER*

ÖZET

Osmanlı Devletinin özel ve genel alanda yapılan sosyo-ekonomik tarihi araştırmalarında, defter koleksiyonları önemli bir yere sahiptir. Tapu Tahrir defterleri, Mühimme defterleri, Temettuat defterleri, bu defter koleksiyonlarının en önemlilerindedir. Çalışmamızda, Konya vilayetine bağlı, İçel sancağının, Mut kazasına ait temettuat defteri incelenmeye çalışılmıştır. Bu amaca yönelik olarak Başbakanlık Osmanlı Arşivinden, 10498 defter numaralı Mut'a ait, toplam 154 sayfa temettuat defteri önce transkripsiyon edilip tablolar oluşturulmuştur. Temettuat defterinde olduğu gibi, köyler ayrı ayrı alınarak oluşturulan bu tablolar Microsoft Excel programında hazırlandığından ve uzun listeler halinde olduğundan burada verilememiştir. Tablolama işleminden elde edilen veriler; İdari Yapı, Nüfus, İsimler, Nüfusun Ekonomik Faaliyet Kolları ve Sosyal Durumu, Virgi-yi Mahsusa, Tarımsal Üretim Yapısı, Arazi Çeşitleri, Hayvan Çeşitleri ve Vergilendirilmeleri, Elde Edilen Gelirlerin Dağılımı ara başlıkları altında değerlendirilerek, araştırmamızın konusu olan Mut kazasının sosyo-ekonomik ve demografik yapısına dair bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Defterdeki veriler değerlendirilirken, defterde olmayan ancak kolay anlaşılması için zaman zaman, Vergilendirme Bölümü, Kazançlar Bölümü gibi ifadeler kullanılmıştır. Bu bölümler defterdeki tasnife göre yapılmıştır. Mut Temettuat defterinde, her hane reisinin ismi, mesleği, her bir hanenin tarımsal üretimden sağladığı kazanç ve bu kazanç üzerinden ödediği aşar vergisi, bu verginin tarımsal faaliyetlere dağılımı, işlenen toprak miktarı, tarımsal işletme büyüklüklerinin yanında sosyo-ekonomik tarihe ışık tutacak önemli bilgiler bulunmaktadır. Bu bilgilerle birlikte dönemin diğer kaynakları göz önüne alındığında Mut'un sosyo-ekonomik yapısı tam anlamıyla ortaya konulmuş olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mersin, Mut, Temettuat, Sosyo-Ekonomik Yapı.

SOCIO-ECONOMIC AND DEMOGRAPHIC STRUCTURE OF MUT ACCORDING TO TEMETTUAT DEFTER (1844-1845)

ABSTRACT

The registry book collections (defter collections) take an important place in the private and common researches of socio-economic history of the Ottoman Empire. Tapu Tahrir Defterleri (Land Registry books), Muhimme defterleri (Private registries), Temettuat defterleri (Profits and

* Okt. Niğde Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, El-mek: ahmet_gecer@hotmail.com

earnings registries) are the most important defter collections of these. In this study, Temmettuat defteri of Mut town, which used to be in Mersin banner, within the province of Konya have been studied. For this purpose, 154 page – Temmettuat defter, which was numbered as 10498 from The Prime Ministry Ottoman Archives, have been transcribed and tables have been created from the datas. The tables have been prepared by handling the villages separately the same as in Temmettuat defter on the Microsoft Excel Programme but it hasn't been given here since it is in long lists. The data obtained from tabulation process, administrative structure, population, names, branches of economic activity and the social status of the population, Virgi-yi mahsusa (private tax), agricultural production structure, land types, animal types and taxation, distribution of income have been evaluated under the sub-headings and the socio-economic and demographic structure of Mut town have been given in the study. While evaluating the defter some expressions such as Department of Taxation and Department of Earnings for the sections, which were not mentioned in the defter, have to be used time to time. These sections are classified according to the defter. Temmettuat defter of Mut contains a lot of important information which highlight the socio-economic history as well as the distribution of tax, the amount of treated soil, agricultural activities, tithe, occupations, incomes, the names of each head of household. Along with the information given in this study and the other sources of the period considered, the socio-economic structure of Mut will be literally put forward.

Key Words: Mersin, Mut, Temmettuat, Socio-Economic Structure.

Giriş

1. Konu ve Kaynaklar

“Temettu” kelime anlamı olarak: Kazanma, kâr etme, kâr, fayda, menfaat anlamlarına gelmektedir.¹ “Temettu”nun çoğulu “temettuat” ise kârlar, kazançlar anlamındadır. Yine “Temettuat”ın anlamı Ferit Devellioğlu'nun lügatinde kârlar, faydalar, kazançlar olarak yer almaktadır.²

Temettuat defterleri, Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'tan sonra, fertlerin iktisadî imkânlarını tespit etmek suretiyle, kişinin ekonomik gücüne göre alınacak verginin belirlenmesi amacıyla yönelik olarak, *Emlâk ve Arazi ve Hayvanat ve Temettuât* sayımları sonucu oluşan, bulunduğu dönem içerisinde ait olduğu bölgeye ilişkin, bölgenin sosyo-ekonomik yapısına dair önemli istatistikî verileri kapsayan kayıtlardır.³ XV. ve XVI. yüzyıllarda tutulmuş olan tahrir defterlerinden çok daha mükemmel ve teferruatlı bilgiler içerir.⁴

Temettuat defterlerinde; her hane reisinin ismi, mesleği, her hanenin tarımsal üretimden sağladığı kazanç ve bu kazanç üzerinden ödediği aşar vergisi, bu verginin tarımsal faaliyetlere

¹ Şemsettin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, İkdâm Matbaası, Dersaadet 1317, s.437.

² Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi Yayınları, 13. baskı, Ankara 1996, s.1073.

³ Said Öztürk, *Tanzimat Döneminde Bir Anadolu Şehri BİLECİK*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1996, s.15.

⁴ Mübahat S. Kütikoğlu, “Osmanlı Sosyal ve İktisadî Tarihi Kaynaklarından Temettu Defterleri”, *Belleten*, LIX/225, Ağustos 1995, s.412.

dağılımı, işlenen toprak miktarı, tarımsal işletme büyüklükleri⁵ ve daha birçok, sosyo-ekonomik tarihe ışık tutacak önemli bilgiler bulunmaktadır.

Temettuat defterleri 1988'de kataloglanarak, araştırmacıların hizmetine sunulmuştur. Dokuz katalog içinde 17747 defter bulunmaktadır. Bu defterlerin büyük bir kısmı Hicri 1261 (1845) tarihinde yapılan sayımlara ait olup, çok az sayıda da olsa 1256'da (1840-1841) yapılan sayımlar mevcuttur.⁶

Diğer temettuat defterlerinde olduğu gibi, konumuz olan İçel sancağı, Mut kazasının temettuat defterinde de sosyal ve ekonomik açıdan mükemmel sayılabilecek bilgiler bulunmaktadır. Hicri 1260-1261 yıllarında tarım, hayvancılık, ekonomik faaliyetler, yer isimleri, şahıs isimleri, yetiştirilen ürünler, meslekler, vergiler ve diğer önemli bilgilerle, Mut Temettuat Defteri o dönemde Mut'un sosyo-ekonomik yapısını incelemek açısından çok önemli bir kaynaktır.

Araştırmada bir takım sorunlarla karşılaşmıştır. Bunlardan biri defterin bazı yerlerindeki toplama işlemlerinde yapılan yanlışlıklardır. Toplama işlemlerinde yapılan bu yanlışlıklar bazen küçük, bazen büyük meblağlar tutmaktadır. Değerlendirmeler, her kısım açıklanırken toplama işlemleri düzeltilerek yapılmıştır.

Çalışmada, defterde geçen terimlerin içeriğine değinilmeden, direk Mut'ta uygulanan şekli alınmıştır. Meselâ vergilendirme bölümünde, Aşar vergisinin ne olduğu, tarihi gelişimi anlatılmadan direk Aşarın Mut'ta uygulanış şekli anlatılmıştır. Konunun daha iyi anlaşılması için tablo ve grafiklere yer verilmiştir. Bu amaca yönelik olarak, 7 tablo, 18 grafik kullanılmıştır.

Bu çalışmanın ana kaynak ve amacı Mut Temettuat Defteri olmakla birlikte, konuyu daha iyi anlatabilmek için az da olsa telif eserlerden yararlanılmıştır.

2. Mut'un Tarihine Kısa Bir Bakış

Mut'un kuruluşu ile ilgili bir belge yoktur.⁷ Ancak bugün Mut'un bulunduğu coğrafyada ilk yerleşimin Hititler zamanında olduğu düşünülmekte, o zamanki adının ise "Yenika" yahut "Yenikant" olduğu ileri sürülmektedir.⁸

M.S. 500 yıllarında Mut'un bulunduğu *İzorya* bölgesi, isyan dolayısıyla Bizanslılar tarafından tahrip edilmiş, yerli halk toplanıp Trakya'ya sürülmüştür. Böylelikle 150-200 yıl *İzorya* boş kalmıştır.⁹

Milâdî 800 yılından sonra Türk oymakları *İzorya*'ya gelip yerleşmeye başlamışlardır. Sırasıyla Abbasoğulları, Büyük Selçuklu Devleti, Türkiye Selçuklu Devleti *İzorya*'ya Türkler'in yerleşmesini teşvik ve himaye etmişlerdir.¹⁰

Türkler, M. S. 833 yılından itibaren, şimdiki Mersin ve Çukurova'nın boş topraklarına gelip, yurt tutmaya ve yerleşmeye başladılar. 1071'den sonra da Türkler'e Anadolu'nun kapısı açılmış oldu. 1189 yılında Avrupa'dan gelen 3. Haçlı ordusu Konya-Karaman-Mut yolunu takip ederek Kilikya'ya ulaşmak istemiş, ancak Türkiye Selçuklu Sultanı 2. Kılıçaslan'ın saldırısından kaçarken, Alman İmparatoru Frederik Barbarossa, Silifke civarında Göksu'dan geçmeye çalışırken boğulmuştur.¹¹

⁵ Şevket Işık, "Tarihsel Coğrafya Açısından Temettuat Defterlerinin Değerlendirilmesi ve Aşağı Akçay Havzası Örneği", **Ege Coğrafya Dergisi**, Ekim 1999, s.242.

⁶ Mübahat S. Kütükoğlu, **a.g.m.**, s. 395-396.

⁷ Ali Demirtaş, **İçel İli İncelemeleri**, Akçağ Yayınları, Ankara 1995, s.204.

⁸ Mustafa Necati Çıplak, **İçel Tarihi**, Doğu Matbaası, Ankara 1968, s.381.

⁹ Neşri Atlay, **Mut Tarihi**, Mut Belediyesi Kültür Yayınları, Karaman 1976, s.9.

¹⁰ **A.g.e.**, s.9.

¹¹ **A.g.e.**, s.15.

1219 yılında Konya’da, Selçuklu tahtına oturan Alâaddin Keykubad, Selçuklu yurdunu imara girişirken, Anadolu’nun geniş sahillerini de korumak ve buralarda tersane kurmak gerektiğine inanmaktaydı. 1221 yılında Selçuklu Sultanı Alâaddin Keykubat *İzorya*’yı fethetmiş ve hızla bölgeyi imara girişmiştir. *İzorya* bundan sonra “Taşlık Kilikya” diye anılır. Sultan Alâaddin Keykubad, Karaman-Mut-Silifke yolunu, Sertavul hanlarını, Yapıntı ve şimdi yıkılmış olan Mut köprülerini yaptırmış,¹² ayrıca Mut yakınında Kavga kalesini inşa ettirmiştir.¹³

1236 yılında Sultan Alâaddin Keykubat’ın ölümü ile Mut’u Ermeniler istila etmiş, aynı sene Karamanlılar, Nurettin Sofi komutasında Mut’u geri almışlardır.¹⁴

Karamanlılar Mut ve Silifke yolunu kullanarak Ermenilerin eline geçmiş olan Kilikya’yı tekrar Türk hâkimiyeti altına almışlardır. Böylece Ermeni Krallığı toprakları (Kilikya) her geçen gün Türkmenlerle dolmaya başlamıştır.¹⁵

Karaman Bey’in 1261 veya daha sonra vefatı üzerine Selçuklu komutanı Bedrüddin Hotenî, Ermenek-Mut dolaylarını almak istemiş, ancak Karamanoğlu Mehmet Beyle girdiği mücadeleden yenik ayrılmıştır. 1277’de Moğollarla Mut’ta çarpışan Mehmet Bey, yapılan savaşta şehit olur.¹⁶ Mut, Osmanlı topraklarına katılincaya kadar Karamanoğulları beyliğinin idaresinde kalmıştır.¹⁷

Osmanlı padişahı Yıldırım Bayezid 1397 yılında Bursa’da kuvvetlerini topladıktan sonra Karamanoğulları beyliğinin üzerine yürüdü, Konya’da yapılan mücadelede Karamanoğulları yenildi ve Karamanoğulları beyi Alaüddin Bey katledildi. Bunun üzerine Karamanoğullarına ait şehirlerden, Toros dağının kuzeyindeki şehirler (Konya, Larende, Niğde, Develi, Karahisar), Osmanlılar’a geçmiş ve Toros’un güneyindeki Karamanoğullarına ait şehir ve kaleler (Mut, Ermenek, Taşeli ve İçel), Karamanoğulları ailesinin diğer kolundan gelen beyler elinde kalmıştır.¹⁸

1475’te Karamanoğulları’nın bütün şehir ve kaleleri, Osmanlıların eline geçmiştir.¹⁹

1476 yılında Mut, Osmanlı padişahı, Fatih Sultan Mehmet tarafından yapılan vilayet düzenine göre kurulan, Karaman vilâyetinin İçel sancağı beylikleri içindeydi.²⁰ Ancak Karamanoğlu ailesinin son ferdi olan Karamanoğlu Mustafa Bey’in Mısır’da tâun hastalığından vefatına kadar Mut Karamanoğullarının nüfuz bölgesi olmuştur.²¹

Osmanlı padişahı ikinci Bayezid zamanında yapılan yeni bir vilâyet düzenine göre Silifke, Ermenek, Mut, Gülnar kazalarından ibaret bir İçel livası kurularak, yine Karaman vilâyetine bağlandı. İçel Sancağı’nın merkezi Ermenek kasabası idi. Bu düzene göre vilâyetler valilerle, sancaklar sancak beyleri ile kazalarsa kaza müdürleri ile idare edilecekti. 1571’de Kıbrıs adası Osmanlı Devleti tarafından fethedilince Kıbrıs vilâyeti kuruldu ve İçel sancağı Kıbrıs vilâyetine bağlandı.²²

¹² A.g.e., s.19.

¹³ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Boğazici Yayınları, İstanbul 1993, s.346

¹⁴ Neşri Atlay, a.g.e., s.19-21.

¹⁵ Osman Turan, a.g.e., s.512.

¹⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988, s.3,4,6,7.

¹⁷ Doğan Atlay, *Karamanoğulları Beyliği Döneminde Mut’ta Bazı Siyasi Olaylar*, Mut Belediyesi Kültür Yayınları, Mut 2001, s.53.

¹⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, I. Cilt, 6. Baskı, Ankara 1994, s.296-297.

¹⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s.35.

²⁰ Neşri Atlay, a.g.e., s.43

²¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s.34-36.

²² Neşri Atlay, a.g.e., s.44.

Özellikle XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı topraklarında görülen Celâli isyanları, tımarın ve düzenin bozulması, Mut'ta da kendini göstermiş, dirlik ve düzen bozulmuş, halk zulüm görmüştür.²³

1840 yılında Mısırlı Mehmet Ali Paşa İsyanı sırasında Kıbrıs vilâyeti düzeni kaldırılarak, Kıbrıs adası müstakil sancak haline getirilmiş, bunun üzerine İçel sancağı kazalarıyla birlikte Konya vilâyetine bağlanmıştır. Karaman vilâyeti adı kaldırılarak, yerine Konya vilâyeti denmiştir.²⁴

İçel sancağı, dolayısıyla Mut kazası 1868 yılında Adana vilâyetine bağlanır. 16 Şubat 1914 tarihinde, İçel sancağı müstakil mutasarrıflık haline getirilerek Adana vilâyetinden ayrılır. 20 Nisan 1923 tarihinde mutasarrıflıklarla idare edilen sancak düzeni kaldırıldığından, İçel sancağı da İçel vilâyeti oldu.²⁵ Mut, halen Mersin ilinin 13 ilçesinden birisidir.

Mut'un Sosyo-Ekonomik Durumu (1844-1845)

1. İdari Yapı

Mut, 1844-45 yıllarında Konya eyaletinin İçil sancağına bağlı, 21 karyeden (köy) meydana gelen bir kazadır. Karyelerinin çoğu günümüze kadar gelmekle birlikte, bazılarının isimleri değişmiş, bazıları Mut'a bağlı mahalle haline gelmiş, biri tamamen ortadan kalkmış, biri de Silifke'ye bağlanmıştır.

Kale, Karatiken, İlbeğli, Şeyh, Çaltılı, Selamlı, Balabanlı, Hacıhüseyinli, Mirahor, Oyladın, Fakırca, Gençali, Kargıcak, Karabelalı, Masara, Kocac, Perakende, Çivi, Eleksi, Güme, Navdalı karyelerinden; Karatiken karyesi Karadiken, İlbeğli karyesi Elbeyli, Balabanlı karyesi Barabanlı, Hacıhüseyinli karyesi Palantepe, Karabelalı karyesi Esençay, Masara karyesi Yıldızköy, Perakende karyesi Topluca, Eleksi karyesi Ballı, Navdalı karyesi Elmapınar olarak isimleri değişmiş; Kocac karyesi ortadan kalkmış; Kale karyesi Mut'un Kale mahallesi, Şeyh karyesi de Mut'un Meydan mahallesi adını almıştır. O dönemde Mut'a bağlı Kargıcak karyesi ise şimdi Silifke'ye bağlı bulunmaktadır. Diğer karyeler ismi değişmeden günümüze kadar gelmiştir.

Karyelerin Günümüzdeki Durumları

Önceki İsimleri	İsmi Değişmeyenler	Şimdiki İsimleri	Ortadan Kalkanlar	Mahalle Haline Gelenler	Silifke'ye Bağlananlar
Kale	-	-	-	Kale	-
Karatiken	-	Karadiken	-	-	-
İlbeğli	-	Elbeyli	-	-	-
Şeyh	-	-	-	Meydan	-
Çaltılı	Çaltılı	-	-	-	-
Selamlı	Selamlı	-	-	-	-
Balabanlı	-	Barabanlı	-	-	-
Hacıhüseyinli	-	Palantepe	-	-	-
Mirahor	Mirahor	-	-	-	-
Oyladın	-	Kurtuluş	-	-	-
Fakırca	Fakırca	-	-	-	-
Gençali	Gençali	-	-	-	-

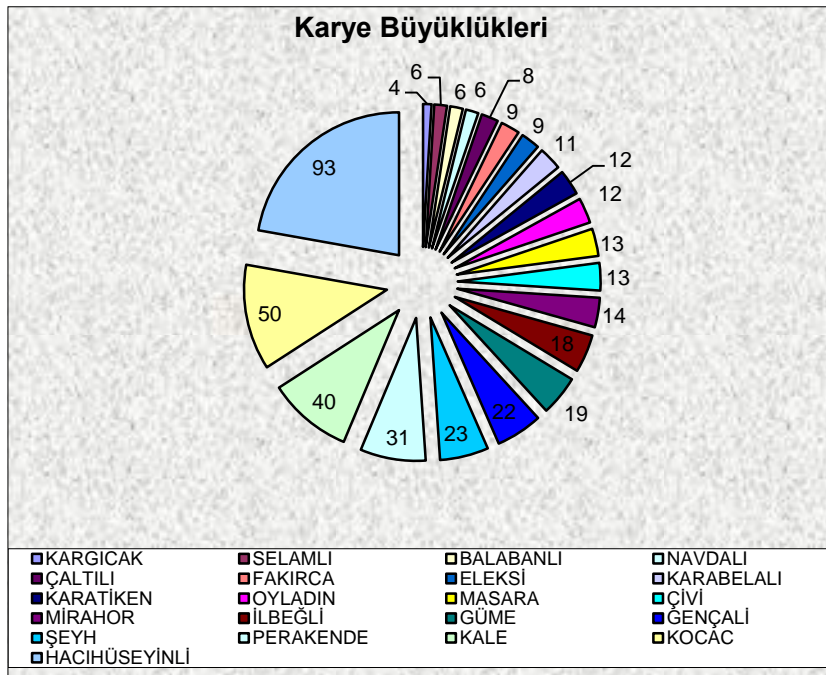
²³ Mustafa Akdağ, **Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası Celali İsyanları**, Barış Yayınevi, Ankara 1999, s.231.

²⁴ Neşri Atlay, **a.g.e.**, s.44.

²⁵ Neşri Atlay, **a.g.e.**, s.46.

Kargıcak	-	-	-	-	Kargıcak
Karabelalı	-	Esençay	-	-	-
Masara	-	Yıldızköy	-	-	-
Kocac	-	-	Kocac	-	-
Perakende	-	Topluca	-	-	-
Çivi	Çivi	-	-	-	-
Eleksi	-	Ballı	-	-	-
Güme	Güme	-	-	-	-
Navdalı	-	Elmapınar	-	-	-

Karyeler, hane sayısına göre sınıflandırıldığında en küçük karye Kargıcak, en büyük karye ise Hacıhüseyinli karyesi olduğu görülür.

Mut'un kaza merkezinden bahsetmek eldeki verilere göre mümkün gözükmemektedir. Öyle anlaşılıyor ki Mut; 21 karyeden meydana gelmekte ve bir kaza merkezi bulunmamaktadır. Mut kalesinin civarında kurulan ve ilçe merkezi denilebilecek bir konum arz eden şimdiki Kale Mahallesi, o zamanki Kale karyesi olduğuna göre, hem günümüzdeki Mut'un merkezi, hem de Mut Kalesi'nin çevresine verdiği önem itibariyle, o zamanda da Kale Karyesi Mut'un merkezi konumunda olmalı. Kaza müdürü (Müdür-i Kaza) İbrahim Bey oğlu Mehmet Bey'in Şeyh karyesinde oturması, Mut'un belli bir merkezinin olmadığı kanaatini destekler niteliktedir. Temettuât Defteri'nin başlığı niteliğindeki bölümde, defterin hangi eyalet, hangi sancak, hangi kazaya ait olduğunu gösteren ve defterin içeriğinin yazıldığı kısımda, sadece "Kale Karyesi Sekenelerinden" ibaresinin yer alması, Kale karyesinin merkezi konumda olduğu fikrini arttırmakla beraber, Mut'un bir kaza merkezinin olmadığı ve 21 karyenin toplamından meydana geldiği görüşünü de desteklemektedir.

1.1. Karye İsimlerinin Değerlendirilmesi

Karyeler, kurulduğu yerin coğrafi özelliklerine göre isimler aldığı gibi, o karyede yaşayan Yörük aşiretinin ismini de alabilmektedir. Bunların yanında karyelerin farklı şekillerde isimler aldığı da görülmektedir. İsmi hakkında çeşitli bulgulara ulaşılabilecek karyeler incelediğinde, bu isimlerin hemen hemen tamamının Türkçe olduğu görülmektedir.

Kale; Mut kalesi çevresinde kurulmuş olan Kale karyesinin, ismini Mut kalesinden aldığı anlaşılmaktadır.

Karatiken; hakkında herhangi bir bulguya ulaşılmamakla birlikte, bu ismin de Türkçe olduğu ve ismini bu yörede yetişen bir çalı çeşidinden aldığı düşünülebilir.

İlbeğli; ismini hâlâ bölgede yaşayan İlbeğli Yörüklerinden aldığı düşünülebilir.

Çaltılı; bu karyenin de ismini, bölgede yetişen dikenli bir çalı çeşidinden almış olduğu düşünülebilir.

Balabanlı; ismini hâlâ bölgede yaşayan Balabanlı Yörüklerinden almış olduğu düşünülebilir.

Hacıhüseyinli; ismini Hacıhüseyinli Yörüklerinden aldığı anlaşılabılır.

Mirahor; Mirahor'un kelime anlamından (Sultanın ahırında çalışanlarının beyi yani Sultanın ahır beyi) yola çıkılırsa, bu ismin bu anlamla bağlantılı olduğu anlaşılabılır. Zira halen Mut'ta yaşayan Doğan Atlay Bey'in elinde bulunan bir Osmanlıca vesikada, Türkiye Selçuklu Sultanlarından birinin ahır beyi olan Süleyman Paşa'nın çiftliğinin, Mirahor karyesinin bulunduğu yerde olması nedeniyle, karyenin bu ismi aldığı düşünülebilir.

Fakırca; bölgede yaşayan Fakırca Yörükleriyle ilgili olmalıdır.

Gençali; ismi hakkında herhangi bir bulguya ulaşmamakla beraber, manası göz önüne alındığında, Ali isminin başına Genç sıfatının getirilmesi ile meydana geldiği anlaşılıyor. Bu karyenin ismini burada yaşayan bir şahıstan mı, yoksa bu şahıs etrafında anlatılan bir hikâye kahramanından mı aldığı bilinmemektedir.

Kargıcak; bu karye ismi de kuvvetle muhtemeldir ki ismini Kargı'dan almıştır.

Masara; üzüm ve susam gibi şeylerin sıkıldığı yer anlamındadır. Ancak karyenin ismini buradan alıp almadığı konusunda herhangi bir şey söylemek zordur.

Kocac; bugün ortadan kalkmış olan bu karye, ismini halen özellikle Konya'da, Silifke'de, Gülnar'da ve bu çevrede yaşayan, Kocacılar Yörüklerinden almış olduğu anlaşılmaktadır.

Eleksi; kurulduğu yerin coğrafi özelliği itibarıyla, bakıldığı zaman eleği andırır şekilde bir boğazda kurulması ve her tarafından su çıkması, karyenin ismini coğrafi özelliğinden aldığı ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Güme; bu karye Karamanoğulları beyliği döneminden bu yana ismini Güme olarak günümüze kadar devam ettirmiştir. Ancak ismini nerden aldığı konusunda herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

2. Nüfus

Temettuat defterlerinden nüfusla ilgili kesin sonuçlara ulaşmak mümkün olmamakla birlikte, bu defterlerden bir takım çıkarımlar yapılarak bir sonuca gidilebilir. Bu çıkarımlar, defterlerde bulunan hane sayılarının belli bir katsayı ile çarpılması sonucu elde edilir. Bunun için

de ulaşılan sonuçlar kesinlik arz etmez, katsayıya göre değişir. Mesela toplam 500 haneli bir yerleşim yerinde, hane katsayısı ortalama 4 olarak alınırsa, yerleşim yerinin nüfusu 2000 çıkar, katsayı ortalaması 5 olarak alınırsa, bu defada yerleşim yerinin nüfusu 2500 olur.

Toplam 419 haneden meydana gelen Mut kazasının hane sayısını, her hanede ortalama 5 kişinin yaşadığını varsayarak 5 ile çarparsak, 1844-45 yıllarında Mut'un nüfusunun 2095 olduğunu söyleyebiliriz. Ancak yukarıda da söylediğimiz gibi bu kesin bir rakam değildir, ortalama bir rakamdır. Mut'ta yaşayan insanların büyük çoğunluğunun hatta tamamının, Yörük olduğu ve bunların, o dönemde Türk göçebe hayatını devam ettirdiklerini göz önüne alırsak, nüfusla ilgili kesin bir yargıya varmanın zor olduğu daha iyi anlaşılır.

3. İsimler

Defterde hane sayılarının yanında, her hanenin reisinin ismi de verilmektedir. Bu veriler bize isimler üzerinde de birtakım yorumlar yapma imkânı veriyor.

İsimler genelde, Ahmet, Mehmet, Ali, Hasan, Hüseyin, Mustafa gibi, Türklerin Müslüman olmasıyla birlikte dilimize giren isimlerden oluşmaktadır. Bununla beraber Abdullah, Abdülgani, Abdülkadir, Abdülfettah, Abdülkerim gibi isimlerin yanında, çok az da olsa Türkçe isimler bulunmaktadır. Mesela Mirahor karyesi 11. hanede Günbatan, yine aynı karyenin 14. hanesinde Gökbattal, Kocac karyesi 19. hanede Çungur, aynı karyenin 46. hanesinde Kurt, Perakende karyesi 20. Hanede ise Türkmen gibi birkaç Türkçe isim mevcuttur. Bu isimlerin lakap olma ihtimali de yüksektir. Mehmet ismini de Türkçe isim olarak kabul edersek, Defterde geçen Türkçe isimler Mehmet, Durmuş ve yukarıda sıralandığı gibi birkaç Türkçe isminden ibarettir.

Karyelerde yaşayanlar arasında %5-%10 oranında Türkçe isim kullanılmasına karşın, lakaplarda ise Türkçe kelime ve isimler bu orana göre daha çok kullanılmıştır. Kayıtlardaki lakapların bazılarını saymak mümkündür: Kara, uzun, topal, sarı, bacaksız, köse vs. Sözelimi Güme karyesi 18. hanede, Topal Köse oğlu Ali, aynı karye 15. hanede, Kara Hasan oğlu İbrahim buna örnek olarak verilebilir. Lakaplarla ilgili söylenebilecek bir diğer husus ise, millet isimlerinin kullanılması ile ilgilidir. Macar, Rumlu, Boşnak, Arap gibi millet isimleri, isimlerin başına getirilerek lakap olarak kullanılmıştır. Buna örnek olarak Eleksi karyesi 4. hanede, Boşnak oğlu Ali, Perakende karyesi 1. hanede, Macar Ali oğlu Hasan isimleri söylenebilir. Lakaplarda en çok kullanılan sıfat, deli kelimesidir. Deli Hasan, Deli Mustafa, Deli Ahmet gibi.

İsimlerde dikkati çeken ve sıkça görülen bir diğer özellik, babanın kendi ismini oğluna vermesidir. Bu konuda oldukça fazla örnek verebiliriz. 15 kadar baba kendi ismini oğluna vermiştir. Mesela Kocac karyesi 8. hane, Hızır oğlu Hızır, Fakırca karyesi 9. hane, Hüseyin oğlu Hüseyin, Selamlı karyesi 1. hane Arap Ömer oğlu Ömer. Bunun yanında hem ismi hem lakabı aynı olan baba oğul da vardır. Çaltılı karyesi 4. hane, Kara Ali oğlu Kara Ali buna örnek olarak verilebilir. İki kişinin de iki oğluna aynı ismi verdiğini görüyoruz. Kale karyesi 9. hanede, Rumlu Hasanın oğlu Osman'ın ismi aynı zamanda 10. hanede de geçmektedir ve kayıtlardan anlaşıldığı üzere bunlar farklı kişilerdir. Bu durumda da kardeş oldukları ve isimlerinin aynı olduğu anlaşılmaktadır. Yine Hacıhüseyinli karyesi 10-11. hanelerde de aynı durum söz konusudur, baba Mehmet iki oğluna da Mahmut ismini vermiştir.

4. Nüfusun Faaliyet Kolları

Defterde her hane reisinin mesleğinin verilmesi, nüfusun faaliyet kolları hakkında bir takım bilgiler vermektedir. Bu bilgiler, yörede yaşayan insanların o dönemdeki faaliyetlerinin türlerini, en çok hangi faaliyetin yapıldığını ve bunun gibi temel bilgileri içerir.

Mut'ta toplam 8 faaliyetten söz etmek mümkün olmakla beraber, bunun yanında defterde meslek olarak yazılmayan, ancak olduğunu kabul edebileceğimiz, küçük çaplı birkaç faaliyet kolu

da olabilir. Bazı hane reislerinin toplam kazançları kısmında, “Zuhuratındân” adı altında gelirleri olması, aynı zamanda Şeyh karyesinde değirmen olmasına rağmen, meslekler bölümünde değirmen sahibi kişilerin, diğer mesleklerinin yanında değirmencilikten söz edilmemesi, bu görüşü destekleyici bilgilerdir.

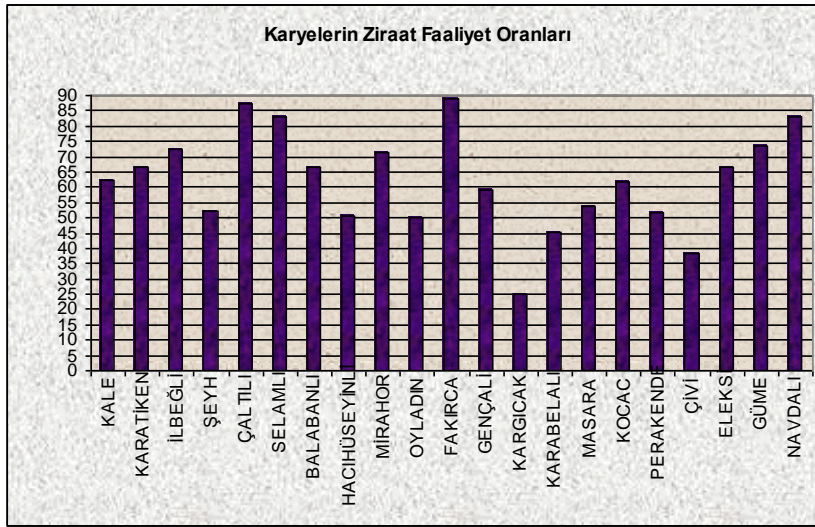
Bu bölümde nüfusun faaliyet kolları tespit edilebileceği gibi, bunun yanında insanların sosyal durumları hakkında da birtakım bilgilere ulaşabiliriz. Mesleklerin dışında, illet (çaresi olmayan hastalık), firar, yetim, fukara gibi insanların durumları da, bu bölümde belirtilmiştir.

Toplam kazançlar bölümünde, bazı hane reislerinin iki faaliyet kolunda oldukları görülür, ancak bu bölümde bir kişi dışında (Hacıhüseyinli karyesi 11. hane) ikinci meslekten bahsedilmemiştir.

4.1. Faaliyet Kollarının Çeşitleri

Faaliyet kollarını ve adı geçen karyelerde yaşayan bireylerin sosyal hayat içerisindeki rollerini ve çalışma alanlarını bildiren özellikleri ele alırken defterdeki iş ve meslek kollarına dair yapılan tasnife sadık kalınmıştır. Bu tasnife göre iş ve meslek kollarını şu şekilde ele almak ve sıralamak mümkündür:

Ziraatçılık: Temettuat Defterinde toplam 248 hanenin faaliyet kolunun ziraat olduğu görülmektedir. Yani nüfusun %59,2'si ziraatçılık yapmaktadır. Bu rakam bize en çok yapılan işin tarım faaliyetleri olduğunu göstermektedir. Mesleği sadece ziraat olarak geçen, ancak hayvancılık da yapan kişilerin oranı oldukça yüksektir. Ziraatçılık yapan 248 kişiden 95'i, aynı zamanda resm-i ağnam da (hayvancılıktan alınan vergi) vermektedir. Yani tarımla uğraşanların %38,3'ü aynı zamanda hayvancılık da yapmaktadır.

Hizmetkârlık: Toplam 88 hizmetkârın, kimin ya da kimlerin hizmetinde olduklarına dair herhangi bir kayıt bulunmamasıyla birlikte, bunların 248 ziraat erbabının işini yapan tarım işçisi olduğu da düşünülebilir. Bunun dışında, bunlardan bir kısmının sadece birinin hizmetinde olduğu, bir kısmının serbest yevmiye ile çalışan tarım işçileri olduğu görüşü de ileri sürülebilir. Hizmetkârlar, tek faaliyet kolunda çalışmakla birlikte, çok az da olsa kendi hayvanı bulunan hizmetkârlar da mevcuttur. Bununla beraber başka meslekten olup, hizmetkârlık yapanlar vardır. Mesela Kocac karyesi 41. hanedeki Hanifi oğlu Hüseyin gibi.

Çobanlık: Kayıtlardan da anlaşıldığına göre, hayvancılık yapan kişilere de çoban denilmektedir. Mesela, Hacıhüseyinli karyesi 14. hanedeki deli Hasan oğlu Mehmet'in, çobanlıktan hiç kazancı olmamasına rağmen, hem sahip olduğu hayvan sayısı, hem de resm-i ağnam vermesi bu fikri desteklemektedir. Bu çobanların tamamının hayvancılık yaptığını düşünmek yanlış olur, çünkü kayıtlarda hiç hayvanı olmamasına ve resm-i ağnam vermemesine rağmen, mesleği çoban olarak geçen ve çobanlıktan geliri olan kişiler de mevcuttur. Buna örnek olarak, aynı karyede 39. hanede yaşayan Abdurrahman oğlu Hasan'ı verebiliriz. Defter kayıtlarında toplam 139 hane, resm-i ağnam vermiştir. Bu en az 139 hanenin hayvancılık yaptığını göstermektedir. Buna göre kazada hayvancılık yapanların oranları %33,2'dir.

Amelelik: Hizmetkârları tarım alanında çalışan işçiler olarak düşünebileceğimizi söylemiştik. Ameleleri de tarım alanında çalışan işçiler olarak düşünmekle beraber, bunun dışında da her işi yapan işçiler olarak düşünebiliriz. Bunlar hizmetkâr ve amele diye farklı gruplarda adlandırıldıklarına göre, mutlaka farklı iş ve meslek alanlarında faaliyet göstermektedirler. Amelelerin bir kişinin hizmetinde bulunmadıklarını, serbest çalıştıklarını söyleyebiliriz. Çünkü toplam 10 ameleden 3'ü tarla kiralayıp gelir sağlamaktadır.

Deşdivanlık [Daştubân]: Kır bekçisi, köy veya bağ koruyucusu. Deşdivanlar, tarım faaliyetlerinin ve tarım faaliyetleri çeşitliliğinin çok olduğu karyelerde bulunmaktadır. Toplam 5 deşdivandan 2'si, Hacıhüseyinli karyesindedir. Hacıhüseyinli karyesinin tarım faaliyetlerine bakıldığında, tarım arazisinin oldukça geniş olduğu görülür. Bunun dışında Şeyh, Oyladın, Kocac karyelerinde de deşdivan bulunmaktadır. Bu karyelerde de tarım alanlarının geniş olmasıyla birlikte, dikkat çeken bir diğer konu bu karyelerin üçünün de aynı zamanda bahçe arazisinin bulunmasıdır.

İmamlık: Kayıtlarda toplam 5 imam mevcuttur. 4 karyede bulunan bu imamların adının neden sadece bu karyelerde geçtiği, veya varsa diğer karyelerdeki imamların adının neden geçmediği, ya da diğer karyelerde imam olup olmadığı hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak mesleklerin yazıldığı bölüme, iki mesleğin aynı anda yazılmadığını göz önüne alırsak, yeteri kadar olmasa da bu konuyla ilgili bir fikir yürütebiliriz. Bu durumda, erbab-ı ziraattan veya başka bir meslekten olan bir kişi, aynı zamanda karyenin imamlığını da yapıyor olabilir. Toplam 4 haneli Kargıcak karyesinde 2 imam olması dikkat çekicidir. Ayrıca kayıtlardan bunların baba oğul oldukları da anlaşılmaktadır.

Ziraatçılık ve Çobanlık: Mesleklerin yazıldığı bölümde, sadece bir mesleğin veya bir özelliğin verildiğini görmekteyiz. Ancak bir yerde bu sınıflandırmaya uyulmadığı görülmektedir. Hacıhüseyinli karyesi 11. hane, Mehmet oğlu Mahmut'un kaydında, hem ziraat erbabı, hem de çoban olduğu yazmaktadır. Bu özelliğe başka hiçbir kayıta rastlanmaz.

Kiracılık: Bu faaliyet kolu ile ilgili 2 kayıt bulunmaktadır. Ancak bunların neyi kiraladığı veya neyin kiracısı oldukları hakkında herhangi bir kayıt ve fikir yürütmeyi sağlayacak bir ipucu bulunmamaktadır. Ayrıca Kocac karyesi 15. hanede kayıtlı, Osman oğlu Mustafa'nın yaptığı kiracılıktan geliri bulunmakta, Karabelalı karyesi 1. hanede kayıtlı Mustafa oğlu Şahin Ali'nin bu meslekten geliri bulunmamaktadır.

Devecilik: Sadece 1 kayıt bulunmaktadır. Karabelalı karyesi 5. hanedeki bu şahsın mesleğinin deveci olmasına rağmen, hiç devesinin olmaması dikkat çekici bir durumdur. Buradan şu yargıya varılabilir, kuvvetle muhtemeldir ki bu kişi, başkalarının devesine bakmakta veya yük taşımakta ve bundan dolayı da kazanç elde etmektedir.

Kaza müdürü ve müftüsü: Şeyh karyesinde kayıtlı bulunan kaza müdürü ve müftüsünün, sadece bu alanlarda faaliyet göstermediklerini kayıtlardan anlıyoruz. Aslında müdürlük ve müftülük bir faaliyet kolu sayılabileceği gibi, aynı zamanda hane reisinin özelliğinin

bildirilmesidir. Her ikisinin de resm-i ağnam vermesi, ziraata dair kayıtlarının bulunması ve hatta kaza müdürünün bir değirmende pay sahibi olması, bunların birçok faaliyeti birden yürüttüklerini göstermektedir.

Fırar: Bu şekilde 10 tane kayıt mevcuttur. Bunların bir kısmında firarının nereye gittiği yazılmakta, bir kısmında ise sadece firar ettiği belirtilmektedir. Firarilerin neden dolayı kaçtıkları hakkında bir bilgi yoktur. Bu firarilerin haneleriyle beraber mi yoksa yalnız kendilerinin mi kaçtığını da bilmiyoruz. Eğer bunlar aileleri olmadan yalnız kendileri kaçmışlarsa, bundan hane reislerinin olmadığı hanelerden vergi alınmıyor sonucu çıkarılabilir. Kayıttan sonra ölenin ailesinden ve yetim olanlardan, vergi alınmaması ve kazançlarına dair bir kaydın olmaması, bu görüşü destekler niteliktedir.

Fukara: Fakırca, Gençali ve Güme karyelerinde bulunan bu kişiler, kayıtlarda “hiçbir şeyi olmayıp şunun bunun ianesiyle geçinmekte olduğu” şeklinde kaydedilmektedir.

Kayıttan sonra Ölen: Kale karyesi 17. hanede kayıtlı küçük Hasan oğlu Hüseyin, kayıttan sonra ölmüştür. Buradan temettuât defterlerinin nasıl yazıldığına dair bir sonuç çıkarabiliriz. Demek ki önce şahıslar, haneler tespit edilip defterlere kaydediliyor, daha sonra da bunların verdiği vergiler, malları ve kazançları yazılıyor.

İllete müptela: İllete müptela; yani çaresi olmayan hastalığa yakalanmış olanlar. Kayıтта “İllete müptela olduğundan vergiden muaf” şeklinde kayıtlıdır. Buradan, bu kişinin malının, kazancının olup olmamasından dolayı değil, çaresi olmayan hastalığa yakalandığından dolayı vergiden muaf tutulduğu anlaşılmaktadır.

Sıbyan: Şeyh karyesi 5. hanede kayıtlı bulunmaktadır. Bir hane bölümüne tek başına sıbyan olarak yazıldığına göre öyle anlaşılıyor ki bu, annesi babası olmayan bir çocuktur. Vergi vermesinden ve tarım faaliyetlerinde bulunmasından bunun küçük bir çocuk olmadığı yorumunu yapabiliriz. Aynı zamanda bu kişinin bekâr olduğunda düşünebiliriz, çünkü evli olsa bir ailesi ve bundan dolayı hane reisi olacak, bu şekilde nitelendirilmeyecektir.

Hariciyeden: Hacıhüseyinli karyesi 20. hanede kayıtlı, Ömer oğlu Molla Mehmet'in karye dışından olduğu anlaşılmaktadır. Hiç arazisinin olmadığı da göz önüne alınırsa bu kişinin, bu karyeye yeni geldiği veya burada gelip geçici olduğu düşünülebilir.

Faaliyet Kolları Tablosu

	Ziraat	Hizmt.	Çoban	Amele	Deşde.	İmam	Zir+Çob	Kıracı	Deveci	Müftü	Müdür	Fırar	Fukara	Ölmüş	İllet	Yetim	Sıbyan	Harciy.
KALE	25	12										1		1		1		
KARATİKEN	8	4																
İLBEĞLİ	13	4				1												
ŞEYH	12	5		2	1					1	1						1	
ÇALTILI	7			1														
SELAMLİ	5	1																
BALABANLI	4	2																
H.HÜSEYİNLİ	47	17	22	2	2		1								1			1
MİRAHOR	10			3		1												
OYLADIN	6	3	2		1													
FAKIRCA	8												1					
GENÇALİ	13	8											1					
KARGICAK	1					2						1						

Turkish Studies

KARABELALI	5	2	1					1	1			1						
MASARA	7	5										1						
KOCAC	31	11	3		1			1				3						
PERAKENDE	16	3	11			1												
ÇİVİ	5	6		1								1						
ELEKSİ	6	2		1														
GÜME	14	3										1	1					
NAVDALI	5											1						
MUT	248	88	39	10	5	5	1	2	1	1	1	10	3	1	1	1	1	1

Mut, iç Anadolu'yu Akdeniz kıyılarına bağlayan önemli bir geçit üzerinde kurulmasından dolayı, stratejik bir öneme sahiptir. Sertavul geçidinin yaklaşık 40 Km güneyinde kurulmuş bulunan Mut'un, bu geçitten dolayı farklı faaliyet kollarına sahip olması gerekir diye düşünülebilir. Kayıtlarda han, dükkân ve konaklamaya dair diğer işletmelerin olmaması dikkat çekicidir. Bu durumda, bu güzergah az kullanılmakta, çok bir öneme sahip bulunmamaktadır, ya da bu işletmeler Mut'un dışındaki yerlerde kurulmuştur.

5. Vergi-yi Mahsusa

Kayıtlarda, "Sene-yi sabıkta vergi-yi mahsusadan bir senede vermiş olduğu" şeklinde geçen bu vergi, muaf tutulanlar hariç her haneden alınmıştır. Her hanenin ne kadar özel vergi verdiği bu bölümde yazılmıştır. Ancak bu verginin neye göre, hangi kıstaslar göz önüne alınarak, hanede yaşayan insanların sayısına, kazançlarına, mesleklerine, ya da mal varlıklarına göre mi alındığını bilemiyoruz. Çıkarılan oranların bir birini teyit etmemesi de aklımıza, acaba bu vergilerde bir keyfiyet mi söz konusu olduğu sorusunu getirmektedir.

Hiç vergi vermediği için burada yazılmayanlar da vardır. Bunlar, fukara, yetim, illete müptela, firar etmiş olanlar ve kayıttan sonra ölen bir kişidir. Bunların yanında, Çivi karyesi 6. hanede kayıtlı Nuri oğlu Osman, askerde olduğundan dolayı vergi kaydı bulunmamaktadır. Bu durum kayıtlarda şöyle geçmektedir; "Hizmetkârlık ile melûf olduğu askeri şahanede olduğu vergi-yi mahsusadan akçe vermediği". Şeyh karyesi 17. hanede kayıtlı, mesleği amele olan Abdullah oğlu Topal Oğlu Osman'ın, kayıtlarda açıklandığı üzere, bir şeyi ve temettuatı olmadığından dolayı, vergi-yi mahsusa kaydı bulunmamaktadır. Bu şahıstan, bir şeyi ve temettuatı olmadığından dolayı vergi alınmadığını göz önüne alırsak, buradan vergi-yi mahsusanın mal ve kazançlardan alındığı görüşünü çıkarabiliriz. Yine bu verginin, yukarıda bahsedildiği gibi hanede yaşayan insanların sayılarına ve kişilerin mesleklerine göre alınmadığını anlayabiliriz. Özel vergilerin belli bir oranda olmasa dahi kazançlara göre şekillendiği görülmektedir. Şahısların meslekleri ne olursa olsun, kazançları az ise özel vergisinin de az, kazançları fazlaysa özel vergisinin de fazla olduğu görülmektedir.

Kayıtlarda karşımıza çıkan amele ve hizmetkârlardaki düşük vergi oranları, bunların meslekleri ile ilgili değil de kazançları ile ilgili olsa gerek. Özel verginin mal ve kazançlara göre alındığını kabul etsek dahi, alınan vergilerde kayıtlarda da görüleceği üzere, yine bir keyfilik söz konusudur. Aynı mesleği yapan, bunun yanında kazançları da aynı olan farklı kişilerden farklı oranlarda vergi alındığı kayıtlarda mevcuttur. Hacıhüseyinli karyesi 29. hanede kayıtlı hizmetkârlık yapan Mustafa Oğlu Göğel Mustafa, 350 kuruşluk kazanç sağlamış ve 35 kuruş özel vergi vermiştir. Aynı karyede 41. hanede kayıtlı aynı meslekten Abdullah oğlu topal Mehmet aynı kazancı sağlamasına karşın 55 kuruş vergi vermiştir. Kocac karyesi 6. hanede kayıtlı Yazdırıcı Ali aynı meslekten olmasına ve aynı kazancı sağlamasına rağmen, 65 kuruş vergi vermiştir. Bununla beraber, aynı vergiyi verip de farklı kazançları olanlar da vardır. Mesela, Güme karyesi 4. hanede kayıtlı, erbabı ziraattan Deli Halil Oğlu Arap Ali 100 kuruş vergi vermiş, kazancı 1160 kuruş, aynı

Turkish Studies

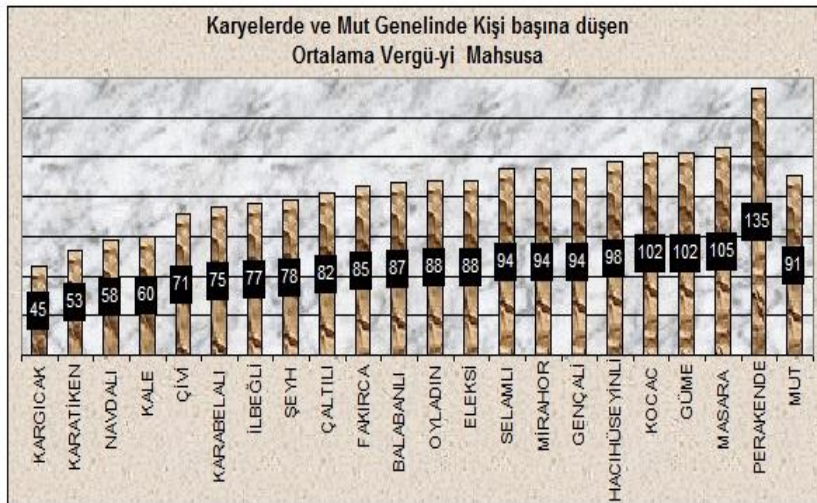
karye ve aynı meslekten 7. hanede kayıtlı Veli'nin oğlu Ali 100 kuruş vergi vermesine karşın kazancı 740 kuruştur. Bunun gibi mutlak sonuçlara bakıldığında, vergilendirmede bir adaletsizlik yapıldığı düşüncesi hâsıl olmaktadır. Aynı meslekten ve aynı kazançta sahip insanların aynı vergileri verebildiklerini de görüyoruz. Hizmetkâr ve amelelerden alınan vergiler kazançta göre nispeten orantılı gözükmele beraber zirai faaliyette bulunanlarda bu orantıdan bahsetmek mümkün gözükmemektedir.

Kaza müdürünün, Mut genelinde üçüncü en yüksek kazançta (2719 kuruş) sahip olmasına rağmen, bu kazançta göre cüzi bir vergi vermesi (120 kuruş), isminden en azından hatırı sayılır bir kişi olduğu anlaşılan, Kale karyesi 1. hanede kayıtlı, Rahim Ağazade Mehmet ağanın, hiçbir vergi ve diğer kazanç kayıtlarının olmaması, bunun yanında gelirleri yüksek bazı kişilerin, diğer kişilere oranla vergi-yi mahsusa miktarının az olması, akla yine bir usulsüzlük ve adaletsizlik yapılmış olma ihtimalini getirmektedir. Defter kayıtlarından bu verginin en çok 320, en az 15 kuruş olarak alındığını görüyoruz. Defterde Mut genelinin vergi-yi mahsusa toplamı 38063,5 kuruş olarak yazılmıştır. Ancak, her karyenin sonunda verilen vergi-yi mahsusa yekûnunu topladığımızda 37729 kuruş çıkmaktadır. Her hanenin verdiği vergi-yi mahsusayı tek tek topladığımızda ise 37945 kuruş çıkıyor. Yani deftere 128,5 kuruş fazla yazılmıştır. Bu rakamlara göre doğru toplamla (37945 kuruş) defterde kayıtlı toplam (38063,5 kuruş) arasında %0,3 oranında bir hata yapılmıştır. Oyladin karyesinin yekûnu hiç yazılmamış, bunun yanında toplam 9 karyenin yekûnunun verilmesi sırasında da yanlışlık yapılmıştır. Yekûnlar 6 karyede eksik, 3 karyede de fazla yazılmıştır.

Vergi-yi Mahsusa Yekûnları Yanlış Olan Karyeler

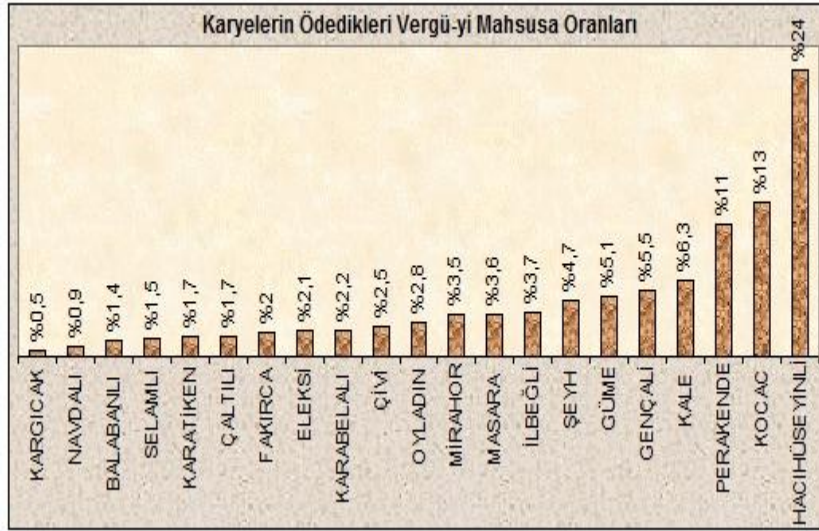
	Kale	Karatiken	Şeyh	Balabanlı	H.hüseyinli	Fakırca	Gençali	Masara	Kocac
Defterdeki Yekûn	2315	585	1765	524	8772	1060	2066	1350	5100
Doğru Toplam	2400	640	1785	520	9133	765	2071	1360	5079
Yanlışlık	-85	-55	-20	4	-361	295	-5	-10	21

Her karyenin vergi-yi mahsusa toplamını hane sayısına böldüğümüzde, hane başına düşen ortalama vergi miktarını buluruz. Bu durumda karşımıza karyeler arasında dengesiz bir dağılım çıkmaktadır. Bazı karyelerde hane başına düşen vergi miktarı çok az, bazılarında ise buna oranla çok fazladır. Perakende karyesinde hane başına düşen ortalama 135 kuruş vergi oranı, Kargıcak karyesinde ortalama 45 kuruşa düşmüştür. Vergi-yi mahsusa toplamını, toplam hane sayısına böldüğümüzde de Mut genelinin ortalama verdiği vergiyi buluruz. Mut genelinde kişi başına düşen ortalama vergi 91 kuruştur.

Turkish Studies

Mut genelinde toplanan vergi-yi mahsusa toplamının, karyelere göre dağılımına baktığımızda, en çok vergi veren karyenin Hacıhüseyinli, en az vergi veren karyenin de Kargıcak olduğunu görüyoruz. Mut'ta toplanan toplam özel verginin %24'ünü Hacıhüseyinli, %0,5'ini de Kargıcak karyesi vermiştir. Bu payda karyelerin büyüklük ve küçüklüklerinin etkisi olduğu muhakkaktır. Karyelerin büyüklüğüne baktığımızda en fazla vergi veren Hacıhüseyinli karyesinin en büyük, en az vergi veren Kargıcak karyesinin de en küçük karye olduğunu görebiliriz.

6. Tarımsal Üretim Yapısı ve Vergilendirme

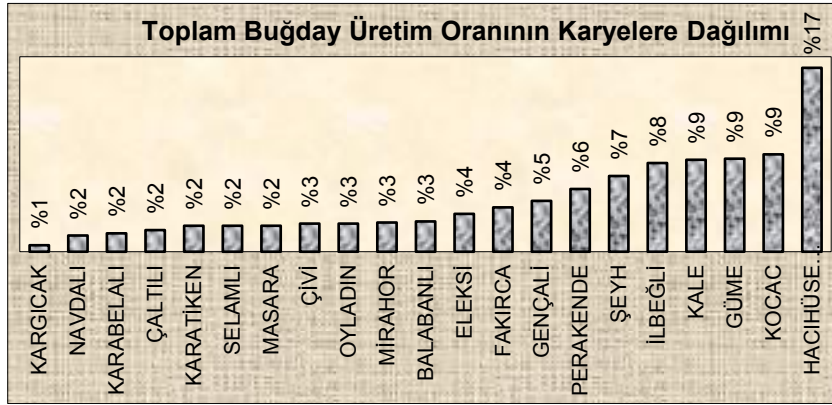
Yukarıda nüfusun faaliyet kolları bölümünde, en çok yapılan faaliyetin tarım olduğunu belirtmiştik. Defter kayıtlarından, Mut'ta toplam 8 çeşit ürünün yetiştirildiğini görüyoruz. Bunun yanında çok az da olsa üzüm bağı ve bahçe kayıtlarına rastlamaktayız. Ürün çeşitlerinin ölçümünde farklı ölçü birimleri kullanılmıştır. Ayrıca her üründen farklı oranlarda vergi alınmaktadır.

6.1. Yetiştirilen Ürün Çeşitleri ve Miktarları

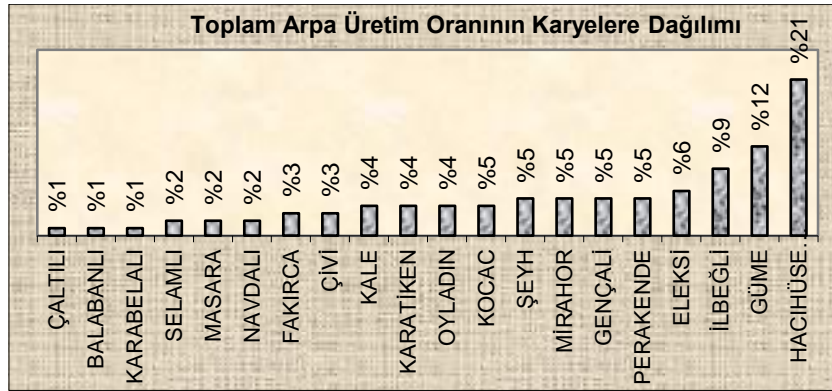
Mut'ta buğday, arpa, pamuk, pirinç, susam, tütün, mısır, çavdar olmak üzere toplam 8 çeşit farklı ürün yetiştirilmektedir. Bunların yanında meyve ve üzüm yetiştirildiğini de kayıtlardan öğreniyoruz. Bu ürünlerin bazıları, hemen hemen her karyede yetiştirilmekte olup, bazı ürünler ise sadece belirli karyelerde yetiştirilmektedir. Ayrıca bu ürünlerin bazıları çok daha fazla yetiştirildiği halde, bazılarının çok az yetiştirildiğini görmekteyiz. Elde edilen ürünün 1/10'u, Aşar vergisi olarak devlete verildiğine göre, defterde kayıtlı ürün miktarını 10 ile çarparsak, elde edilen toplam ürün miktarını buluruz. Bu yolla ayrı ayrı her ürünün, her hanede, her karyede ve Mut genelinde yetiştirilen miktarlarına ulaşabiliriz.

Buğday: Defter kayıtlarında “hınta” olarak geçen buğday, karyelerin tamamında yetiştirilmektedir. Kayıtlarda buğdayın ölçü birimi “kile” olarak geçmekte ve bu ölçü birimi, bazı bölgelerimizde halk arasında hala kullanılmaktadır. Mesela Çukurova bölgemizde, Hatay/Erzin yöresinde “kilek, külek” adıyla, Mersin yöresinde adı değişikliğe uğramadan “kile” adıyla hala kullanılmaktadır. Kile bir hacim ölçü birimi olmakla birlikte, o zaman kullanılan bir kilenin tam olarak şimdi kaç kg. gelebileceği hakkında kesin bir yorum yapamıyoruz. Ancak Mut'a gittiğimizde, günümüzde Mut'un birçok köyünde kilenin hâlâ kullanıldığını öğrendik, bunun yanında aynı yörede bulunan Ermenek, Gülnar gibi yerlerde de kile, halk arasında hâlâ kullanılmaktadır. Mut, Ermenek, Gülnar'da kullanılan bir kile yaklaşık 64-65 kg. gelmektedir,

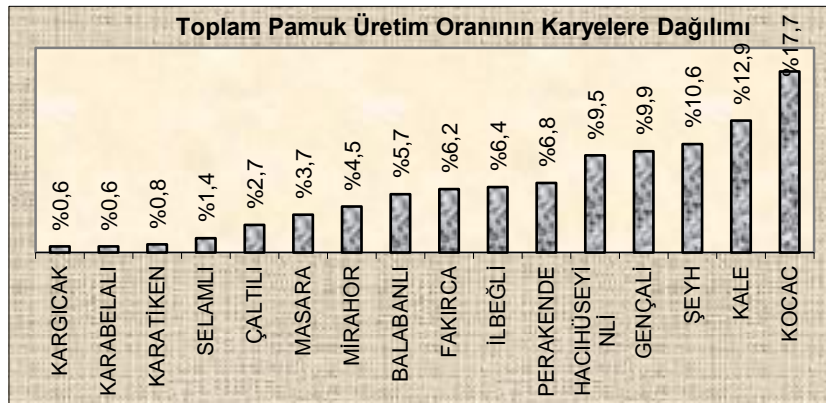
ancak Mersin yöresinde 1 kile 320-325 kg., Erzin yöresinde kullanılan bir kile ise 32-33 kg. gelmektedir. Aslında 1 kilenin belirlenmesinde birim aynı olmakla beraber oran değişmektedir. Osmaniye, Dört Yol, Erzin yöresinde 2 havayî buğdaya 1 kile, Mut, Ermenek, Gülnar yöresinde 4 havayî buğdaya 1 kile, Mersin yöresinde 20 havayî buğdaya 1 kile denilmektedir. Bu oranlar büyük ihtimalle geçmişte kullanılan oranlardır. Görüldüğü gibi bir kile, bir yörede aynı orandadır. Mehmet Zeki Pakalın'ın Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri adlı eserinde (MEB yayınları. 2. cilt, 2. baskı, syf. 281, İstanbul, 1971) iki tür kileden bahsedilmektedir. Bunlardan birisi, genelde balkanlarda kullanılan ibrail kilesi, yaklaşık 100 kg. diğeri ise, Anadolu da kullanılan İstanbul kilesi, yaklaşık 25 kg. dir. Yukarıdaki veriler ve eserdeki farklılık dikkate alındığında, 1 kilenin bu eserde yazıldığı gibi 2 farklı oranda olmadığına, Anadolu'nun ve bütün Osmanlı coğrafyasının değişik bölgelerinde farklı ölçü birimlerine karşılık geldiği sonucuna ulaşılabılır. Buğdayda kullanılan ölçü birimi olarak çok az da olsa "kutu" ölçü biriminin kullanıldığı da olmuştur. Kutu, kilenin 1/8 oranında olan hacim ölçüsü birimidir. Bu oranın doğruluğu defter kayıtlarından anlaşılmaktadır. 1 kile buğdaya 18 kuruş vergi verilmektedir 4 kutuya 9 kuruş vergi verildiğine göre, 8 kutuya 18 kuruş vergi verilir, bu da demek oluyor ki 8 kutu 1 kileye eşittir. Ürün miktarlarının toplamlarından anlaşıldığına göre, gerek karyelerde, gerekse Mut genelinde en fazla üretilen ürün Buğdaydır. Mut'ta toplam 4935 kile 720 kutu, kutuyu kile cinsine çevirdiğimizde ise toplam 5025 kile buğday yetiştirildiğini görüyoruz. Üretilen toplam buğday miktarı karyeler arasında düzenli bir şekilde dağılmamaktadır.

Arpa: Kayıtlarda "şa'ir" olarak geçen arpa, buğdaydan sonra en çok yetiştirilen üründür. Arpada da buğdayda olduğu gibi, kile ve kutu ölçü birimleri kullanılmıştır. Kutu ölçü biriminin arpada daha çok kullanılması, arpanın buğdaydan daha az yetiştirildiğini göstermektedir. Kutunun, kilenin 1/8'i olduğundan yola çıktığımızda, yani rakamları kile cinsine çevirdiğimizde, toplam miktarlardan arpanın buğdaya oranla daha az yetiştirildiğini görürüz. Mut genelinde 2205 kile 2610 kutu, kutuyu kile cinsine çevirirsek, toplam 2531,25 kile arpa üretildiğini görmekteyiz. Bu rakamlardan arpanın buğdaya oranla %50,4 daha az yetiştirildiğini görüyoruz. Arpa da buğday gibi karyeler arasında farklı oranlarda üretilmekle birlikte, Kargıcak karyesinde hiç üretilmemektedir.

Pamuk: Defter kayıtlarında “penbe” olarak geçmektedir. Ölçü birimi, ağırlık ölçüsü birimi olan kıyyedir. 1 kıyye, 1 okka yani yaklaşık 1283 gr.’dır.²⁶ Kazançlar bölümünde, Penbe tarlası adı altında, bir yıllık kazancın dışında, pamuk tarlasının dönümünün de verilmesi bizi, o dönemde birim alandan elde edilen pamuk miktarına götürebilir. Yalnız bu hesaplamayı yaparken çok dikkat edilmesi gerekmektedir. Bu hesaplamayı, elde edilen toplam pamuk miktarını toplam pamuk tarlası alanına bölerek bulabiliriz, ancak kazanç getiren her pamuk tarlasının dönümü yazılmadığı için, bu sağlıklı bir sonuç vermeyebilir. Yapmamız gereken her karyeden tarla dönümleri yazılmış haneleri değerlendirmektir. Örnek olarak 5 farklı karyeyi ele aldık. Dönümleri yazılı hanelerin öşür olarak verdiği miktarları 10 ile çarparak, bir yılda elde edilen toplam ürün miktarını bulduk. Sonra bu ürün miktarını toplam tarla dönümüne bölerek, 1 dönüm pamuk tarlasından kaç kıyye pamuk elde edildiğini çıkardık. Hane hane yaptığımız bu işlem sonucunda elde ettiğimiz sonuçlardan, önce her karyenin aritmetik ortalamasını, daha sonra karye sonuçlarından, genel yargı diyebileceğimiz 5 karyenin ortalamasını bulduk. Masara karyesinde 1 dönüm pamuk tarlasından 12,4 kıyye pamuk alınmıştır. Fakırca karyesinde 1 dönümden 14,5 kıyye, İlbeğli karyesinde 1 dönümden 15,7 kıyye, Kocac karyesinde 1 dönümden 15,8 kıyye, Balabanlı karyesinde 1 dönümden 20 kıyye pamuk alınmıştır. Bu karyelerin ortalamasını aldığımızda, 1 dönüm pamuk tarlasından 15,6 kıyye pamuk alındığı ortaya çıkmaktadır. Mut’ta, toplam 7060 kıyye pamuk üretiminin yapıldığını kayıtlardan çıkarabiliriz. Bunun yanında, Oyladın, Çivi, Eleksi, Güme, Navdalı karyeleri dışındaki diğer karyelerde, pamuk üretiminin yapıldığını kayıtlarda görmekteyiz.

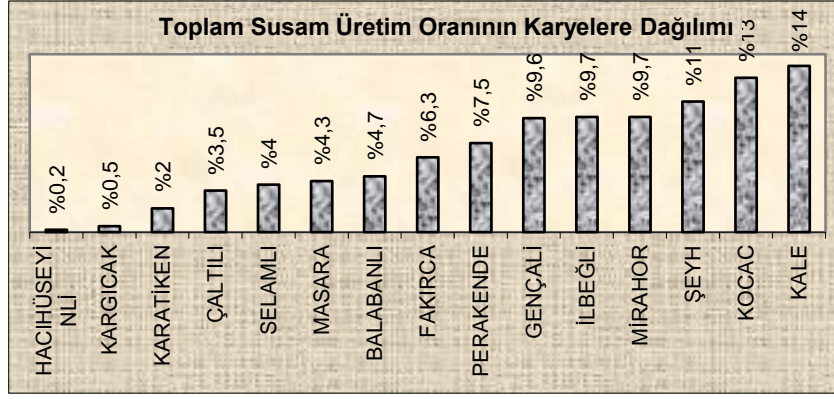

Susam: Sımsım, sisam ve susam olarak üç farklı isimle kayıtlarda yer almaktadır. Susamın ölçü birimi buğday ve arpanın ölçü birimleriyle aynıdır. Elde edilen miktar buğday ve arpaya oranla çok az olmasına karşın, 15 karyede üretiminin yapıldığını görüyoruz. Yalnız,

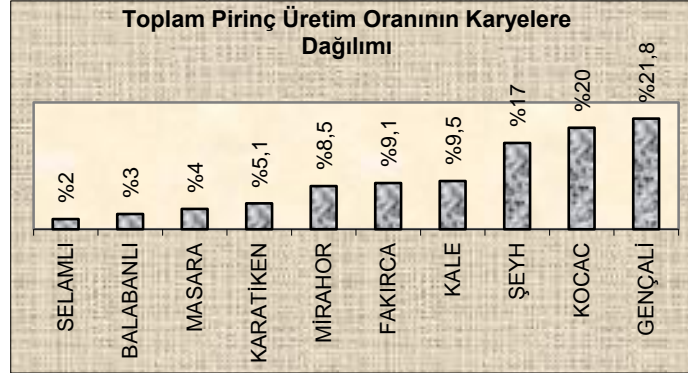
²⁶ Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat**, 13 baskı, Aydın Kitabevi, Ankara 1995, s.1118.

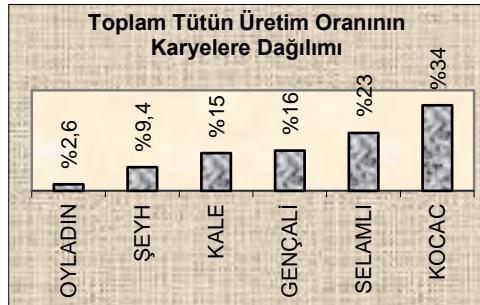
susamın üretim miktarı az olduğu için, vergilendirmede ölçü birimi olarak kutu kullanılmıştır. Sadece bir yerde Masara karyesi 8. hanede öşrün miktarını belirtmek için kile kullanılmıştır. Mut genelinde, toplam 4010 kutu yani 501,25 kile susam üretimi yapılmıştır. Bu miktar, toplam arpa üretiminin %19,8'i, toplam buğday üretiminin %10'u kadardır. Karyelerde, diğer ürünlerde olduğu gibi, susam üretiminde de farklı oranlar karşımıza çıkmaktadır.

Pirinç: Defter kayıtlarında pirinç olarak geçmektedir. Kullanılan ölçü birimi kıyyedir. Buğday, arpa ve susamda olduğu gibi hacimle ölçülebileceği halde, hacim ölçülerine oranla daha az miktar tutan kıyye ile ölçülmesi, pirincin üretim miktarının bu ürünlere oranla ne kadar az olduğunu göstermektedir. Mut genelinde, üretilen pirinç miktarının 4950 kıyye olup, toplam 10 karyede üretildiğini görmekteyiz.

Tütün: Kayıtlarda “duhan”, birkaç yerde de tütün olarak geçmektedir. Ölçü birimi kıyyedir. Mut genelinde 1170 kıyye tütün üretilmiş olup, toplam 6 karyede üretimi yapılmıştır.

Mısır: Kayıtlarda “darı” olarak geçmektedir. Üretimi çok az yapılmakla birlikte, ölçü birimi olarak kile kullanılmıştır. Mut'ta mısır üretiminin fazla yapılmadığı kayıtlardan anlaşılmaktadır. Bunun tabii sonucu olarak da mısırın ölçü biriminin kile olduğu görülmektedir.

Turkish Studies

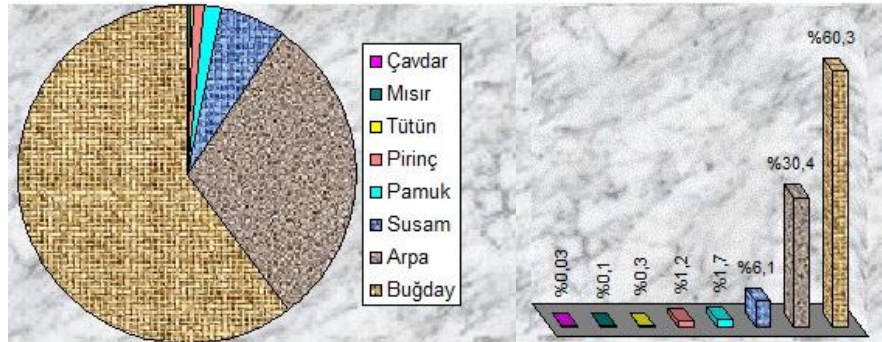
Mut genelinde sadece Selamlı karyesinde 6 kile, Gençali karyesinde 2 kile olmak üzere toplam 8 kile mısır üretilmiştir.

Çavdar: Kayıtlarda yine çavdar olarak geçmekte ve kullanılan ölçü birimi diğer ürünlerin çoğunda olduğu gibi kiledir. Çavdar en az yetiştirilen üründür. Fakırca karyesinde 2 kile, Hacıhüseyinli karyesinde 2 kutu olmak üzere, Mut genelinde toplam 2,25 kile çavdar üretimi yapılmıştır.

Meyvecilik ve Bağcılık: Kazançların yazıldığı bölümde, bazı karyelerde bahçe ve üzüm bağı kaydına rastlamaktayız. Bölgede yaşayanlar bu faaliyetlerden gelir sağladıklarına göre, Mut'ta az da olsa meyvecilik ve bağcılık yapıldığı anlaşılmaktadır.

Bölgede yetiştirilen tarım ürünlerini toplu olarak kg. cinsinden değerlendirdiğimizde şu sonuca varabiliriz: Buna göre 321600 kg. buğday, 162000 kg. arpa, 32080 kg. susam, 9037 kg. pamuk, 6336 kg. pirinç, 1498 kg. tütün, 512 kg. mısır ve 256 kg. çavdar üretimi yapılmıştır. Üretilen meyve ve üzüm miktarları hakkında kayıtlarda herhangi bir bilgiye rastlanmadığı için, bunlar değerlendirme dışı bırakılmıştır.

Mut'ta Yetiştirilen Ürün Çeşitlerinin Üretim Oranları

6.2. Ürün Çeşitlerinin Fiyatları ve Vergilendirilmesi

Her ürünün fiyatını ve o ürün için ödenen toplam vergiyi defter kayıtlarından çıkarabiliriz. Bunun yanında, ürün fiyatlarını ve her ürün için ödenen toplam öşür birbirinin arasında kıyaslayabilir, her üründen yılda ne kadar kazanç sağlandığını bulabiliriz.

6.2.1. Ürün Çeşitlerinin Fiyatları

Ürün fiyatlarını, vergilendirme bölümünden çıkarabiliriz. Bu bölümde, her hanenin her ürün için ödediği öşür miktarlarının yanında bedelinin de verilmesi ürün fiyatlarını belirleyebilmemizi sağlar. Bu yolla her ürünün fiyatını ayrı ayrı belirleyebiliriz. Mut genelinde her üründen elde edilen toplam geliri, toplam ödenen ürün miktarına böldüğümüzde, her ürünün kile, kutu, kıyye cinsinden fiyatına ulaşmamız gerekir. Ancak bu yolu takip ettiğimizde karşımıza çok az da olsa bir hata oranı çıkar. Mesela bu uygulamayı buğday için yaparsak, bir kile buğdayı 17,84 kuruş olarak hesaplarız, hâlbuki 1 kile buğdayın 18 kuruş olduğu, hanelerin buğday öşrü kayıtlarına bakıldığında ortaya çıkmaktadır. Yekûnu değerlendirdiğimizde ortaya çıkan bu yanlışlık, buğdayın kile başına düşen vergisi yazılırken, yaklaşık 10 hanede ödenen öşür bedelinin yanlış yazılmasından veya ürün miktarının hiç yazılmamasından kaynaklanmaktadır. Mesela Kocac karyesi 6. hanede kayıtlı Süleyman oğlu Mehmet'in, buğday için ödediği öşür yazılırken sadece bedeli yazılmış, ürünün miktarı ise belirtilmemiştir.

Bu tür yanlışlıklara diğer ürünlerde de rastlamaktayız. En çok yanlışlık buğdayda görülmekte, daha sonra bu oran, ürünlerin üretim miktarına göre gittikçe düşmektedir. Bundan

dolayı fiyat tespitinde en güvenilir yol, hane kayıtlarının değerlendirilmesidir. Ürünlerin, kendi ölçü birimlerinden fiyatını bulabileceğimiz gibi, kg. cinsinden fiyatlarını da bulabiliriz.

Ürünlerin Kile, Kıyye ve kg. Cinsinden Fiyatları

Arpa	1 kile	12 kuruş	1 kg.	0,19 kuruş
Mısır	1 kile	12 kuruş	1 kg.	0,19 kuruş
Çavdar	1 kile	17,5 kuruş	1 kg.	0,27 kuruş
Buğday	1 kile	18 kuruş	1 kg.	0,28 kuruş
Susam	1 kile	40 kuruş	1 kg.	0,63 kuruş
Pirinç	1 kıyye	1 kuruş	1 kg.	0,78 kuruş
Tütün	1 kıyye	3 kuruş	1 kg.	2,34 kuruş
Pamuk	1 kıyye	5 kuruş	1 kg.	3,91 kuruş

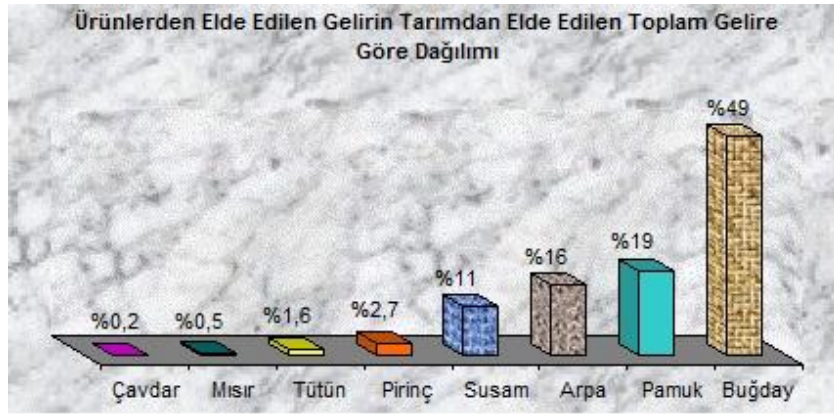
Tabloda da görüldüğü üzere en pahalı ürün pamuktur. En ucuz ürün ise arpadır.

Defter kayıtlarından her üründen yılda toplam ne kadar kazanç sağlandığını da çıkarabiliyoruz.

Ürünlerden Sağlanan Yıllık Kazançlar. (Kuruş)

Buğday	Pamuk	Arpa	Susam	Pirinç	Tütün	Mısır	Çavdar
89660	35405	30020	20320	5050	2885	960	385

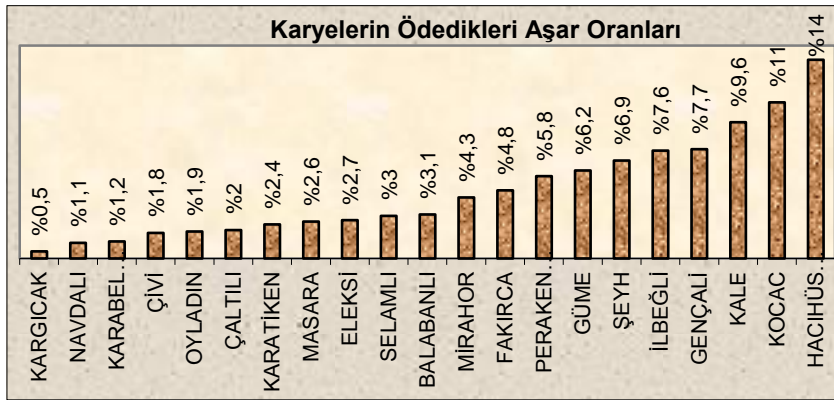
Bu tablodan da anlaşılacağı üzere, ürünler arasında en çok gelir getireni buğdaydır. Pamuk, arpa ve susamdan daha az üretilmesine rağmen, bu ürünlerden daha çok gelir getirmiştir. Diğer ürünlerde ise elde edilen kazanç, ürünlerin üretim miktarıyla doğru orantılıdır.

6.2.2. Ürünlerin Vergilendirilmesi

Vergilendirme bölümünde her ürün için ödenen miktar ve fiyat verilmiştir. Bunların toplamından, her ürünün toplam üretim miktarını ve elde edilen toplam geliri ortaya koymaya çalıştık. Bu bölümde, her ürün için ayrı ayrı yazılan vergi bedelleri, daha sonra toplanarak "Aşar-ı Seneviye" (senelik vergi) verilmiştir. Buradan her ürün için ödenen toplam vergi miktarını bulabileceğimiz gibi, Mut genelinde bir yılda ödenen aşar miktarına ulaşabiliriz. Ürünler arasındaki aşar oranı, aşarın elde edilen gelirin 1/10'u olmasından dolayı, "Ürünlerden Elde Edilen Gelirin Tarımdan Elde Edilen Toplam Gelire Göre Dağılımı" grafiğindeki gibidir. Her ürün için ödenen

toplam vergi miktarlarında “Ürünlerden Sağlanan Yıllık Kazançlar” tablosundaki rakamların 1/10’u kadarıdır. Aslında defter kayıtlarında geçen, 1260 yılındaki tarım kazançlarının toplamı, toplam aşar miktarının 10 katı olması gerekmektedir. Ancak arada 385,5 kuruş gibi bir fark vardır. Masara karyesi 6. hanede kayıtlı Süleyman oğlu Mehmet’in, her ürünün vergisinin ayrı ayrı yazıldığı bölümde, 44 kuruş vergi verdiği yazılmasına rağmen, yekûnun yazıldığı bölümde, aşar toplamı yazılmamıştır. Şeyh karyesi 4. hanede kayıtlı kaza müdürü İbrahim Bey oğlu Mehmet Bey’in, her ürün için ayrı ayrı yazılan bedellerin toplamı 181 kuruş olması gerekirken, deftere 81 kuruş olarak yazılmıştır. Bunun gibi 4-5 örnek daha verebiliriz. Aradaki bu küçük fark, defter yazılırken bunun gibi yapılan toplama yanlışlarından olsa gerektir. Hanelerin ödediği aşar miktarını tek tek topladığımızda, bir yılda ödenen toplam aşar miktarına ulaşırız. Buna göre Mut genelinde bir yılda 18468,5 kuruş aşar toplanmıştır. Yine buradan her karyenin ödediği aşar miktarlarını da bulabileceğimiz gibi, toplam aşarın karyelere göre dağılımına da ulaşabiliriz. Aşar, malı olan Müslümanların mallarından alınan, 1/10 oranında vergi olduğuna göre, bu oranlamadan karyelerin zenginlik durumunu yorumlayabiliriz.

Yetiştirilen ürün çeşitleri ve miktarları kısmında bahsettiğimiz gibi, üretimi yapıldığını düşündüğümüz meyve ve bağ ürünlerine vergilendirme bölümünde rastlamıyoruz. Kayıtlarda, diğer ürünlerden alınan vergiler, miktarları ve fiyatlarıyla birlikte geçmesine rağmen, meyve ve üzüm için bu durum söz konusu değildir. Mesela, kazançlar bölümünde yazılmış olan pamuk tarlasından, 1260 yılında elde edilen gelirin, 1/10’u pamuk öşrü olarak vergilendirme bölümünde yazılıdır. Buna karşın kazançlar bölümünde kayıtları olmasına ve çiftçilerin bundan gelir sağlamalarına rağmen, vergilendirme bölümünde meyve ve bağ kaydına rastlanmaması, meyve ve bağdan öşür alınmadığını ortaya koymaktadır.

7. Arazi Çeşitleri

Hanelerin gelirlerinin yazıldığı bölümde, gelirlerin yanında gelir getiren arazi çeşidinin isminin ve miktarının da verilmesi, bizi toplam tarım arazisine, tarım alanlarının kullanım şekline göre dağılımına, arazinin işletme biçimi gibi verilerine götürebilir. Ancak arazi miktarları yazılırken titiz davranılmadığını, defter kayıtlarından anlıyoruz. Karyelerin ayrı ayrı arazi miktarı toplamına, bunların toplamından da Mut genelinin toplam tarım alanına ulaşmamız gerekirken, kazanç sağlanan her arazinin miktarının verilmemesinden dolayı böyle bir sonuca ulaşamıyoruz.

7.1. Tarım Alanlarının Kullanım Şekline Göre Dağılımı

Deftere, tarım alanlarının 5 farklı şekilde ekili ve dikili araziler olarak kaydedildiği görülmektedir. Bu tarım alanları deftere, “mezru tarla”, “ıcar eylediği tarla”, “penbe tarlası”, “duhan tarlası”, “kürüm-ı asma”, “bahçe” başlıkları altında kaydedilmiştir.

Mezru Tarla: Ekili-dikili alanlara denildiğini anlamaktayız. Ancak burada hangi tarım ürününün yetiştirildiği yazmamaktadır. Defter kayıtlarından burada buğday, arpa gibi ürünler yetiştirildiğini çıkarabiliriz. Her tarlanın birim alanından, az da olsa farklı gelirler sağlandığı karye defter tablolarında görülmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere, yılda 1 dönümden şu kadar kazanç sağlanmaktadır denemez. Tarım alanlarından elde edilen toplam gelirlere baktığımızda, en çok gelirin mezru tarlalardan alındığı görülmektedir. Tarım ürünlerinden elde edilen gelirin toplam gelire dağılımında, en çok gelirin hangi ürünün getirdiğine bakıldığında, bu durum daha iyi anlaşılacaktır. Mut genelinde 1260 yılında 104422,5 kuruş, 1261 yılında 68073 kuruş olmak üzere toplam 171210,5 kuruş elde edildiğini görüyoruz. 1260 yılı ile 1261 yılı toplandığında, burada yazılı toplamdan 1285 kuruş eksik olduğu görülecektir. Yekûndaki bu yanlışlık yine defter yazılırken toplama işlemindeki yanlışlıktan kaynaklanmaktadır.

İcar Eylediği Tarla: Bu kayıttan, kendi tarlasını başkalarına kiralayanların olduğunu anlıyoruz. Kiralanan tarlaya, “mezru tarla”da olduğu gibi, kayıtlarda görülen pamuğun dışındaki diğer ürünlerin ekildiğini söyleyebiliriz. Kayıtlardan, kiralanan tarlalardan elde edilen gelire baktığımızda, bu faaliyetin oldukça fazla yapıldığını görürüz. İcar edilen tarlalardan Mut genelinde, 1260 yılında 46698 kuruş, 1261 yılında 30025 kuruş olmak üzere toplam 76623 kuruş gelir sağlanmıştır. İki yılın toplamlarından, defterde yazılı olan miktar ile bizim toplama işlemimizden çıkan 100 kuruşluk fark, yine defter yazılırken yapılan yanlış toplama işleminden olsa gerektir.

Penbe Tarlası: Pamuk arazisinin yazıldığı bu bölüm, pamuk arazi miktarını belirlemenin dışında, veri yorumunda en güvenilir bölümdür. Bu durum, bakıldığı zaman gerek karye defter tablolarında, gerekse karye toplamalarının yer aldığı Mut genel tablosundan da anlaşılabilir. 1260 (1844) yılında toplam 33950 kuruş, 1261 (1845) yılında da toplam 22596 kuruş olmak üzere toplam 56096 kuruş gelir sağlanmıştır. Defter kayıtlarında toplamada 450 kuruş yanlışlık yapılmış, kayıtlara 450 kuruş eksik yazılmıştır.

Duhan Tarlası: Tütün arazisini belirtmek için yazılmıştır, ancak bazı karyelerde tütün yetişmesine rağmen, karye kayıtlarının kazançlar bölümünde duhan tarlasına rastlanmamaktadır. Buradan, bütün tütün tarlalarının bu bölümde yazılmadığını anlayabiliriz. Mesela Selamlı karyesinde 270 kıyye tütün yetiştirilmesine rağmen, hiçbir hanenin tütün tarlası yazılmamıştır. Bu örnekleri çoğaltabiliriz. Sadece Oyladın karyesinde “Duhan Tarlası” kaydına rastlıyoruz. Bundan dolayı tütün tarlalarından elde edilen gelir olarak, buradan kesin bir rakam veremeyiz. Ancak tütünden elde edilen gelir, tütün tarlasından sağlanacağına göre, tütünden elde edilen geliri, (2885 kuruş) duhan tarlasından elde edilen gelir olarak sayabiliriz.

Kürüm-ı Asma: 1 dönüm Kale karyesinde, 1 dönümden Oyladın karyesinde olmak üzere toplam 2 dönüm üzüm bağı kaydı bulunmaktadır. Bu 2 dönüm üzüm bağından 1260 (1844) yılında 170 kuruş, 1261 (1845) yılında da 105 kuruş olmak üzere toplam 275 kuruş gelir sağlanmıştır. Oyladın karyesinde 1260 (1844) yılında 1 dönüm üzüm bağından, 120 kuruş gelir getirdiği görülmektedir. Aynı karyede, aynı yılda 1 dönüm mezru tarla, ortalama 53 kuruş gelir getirdiğine göre, Oyladın karyesinde bağcılığın son derece kazançlı olduğu yorumu yapılabilir. Ancak bu durum Kale karyesi için söz konusu değildir. Çünkü Kale karyesinde 1 dönüm Mezru tarla ile 1 dönüm üzüm bağı aşağı yukarı aynı geliri getirmektedir.

Bahçe: Bazı karyelerde karşımıza çıkan bahçe kayıtlarından, bu karyelerde meyvecilik yapıldığını anlamaktayız. Özellikle Oyladın karyesinde 12 haneden 11'inin bahçesinin olması, Oyladın karyesinde yoğun bir şekilde meyvecilik yapıldığını göstermektedir. Başta Oyladın, Gençali, Şeyh, Kocac, Kargıcak karyelerinde bahçe kayıtlarına rastlamaktayız. Buradan hareketle, günümüzde Mut'ta yoğun bir şekilde yapılan meyveciliğin temellerinin o dönemde atıldığını söyleyebiliriz. Mut genelinde bahçe arazisinden 1260 (1844) yılında 1015 kuruş, 1261 (1845) yılında 745 kuruş olmak üzere toplam 1760 kuruş gelir elde edilmiştir.

Turkish Studies

Gayr-i Mezru Tarla: Ekili olmayan tarla şeklinde anladığımız bu arazi çeşidine fazla rastlamamakla birlikte, bunların nadasa bırakılan arazi mi yoksa artık ekimi yapılmayan arazi mi olduğunu bilmiyoruz. Ancak bir arazinin üst üste 2 yıl nadasa bırakılmayacağını göz önüne alırsak, bu arazi çeşidini, atıl durumda olan araziler olarak yorumlayabiliriz. Kayıtlarda sadece dönümü yazmakla birlikte, ekili olmadığı için gelir kaydı yoktur. Kayıtlara göre Mut genelinde, toplam 7 dönüm “Gayr-i Mezru” arazi bulunmaktadır.

1260-1261 (1844-1845) yıllarında elde edilen gelirleri karşılaştırdığımızda, iki yılın gelir toplamlarında, bütün ürünlerde görülen bir fark vardır. Bütün arazi çeşitlerinden 1260 yılında, 1261 yılından daha çok gelir sağlanmıştır. Bu verilerin yanında, o günün şartlarında tarımın büyük ölçüde iklime ve doğa olaylarına bağlı olduğunu da göz önüne alırsak, 1261 yılında kısmî bir kuraklığın hüküm sürmüş olması muhtemeldir.

Bağ, bahçe ve gayr-i mezru araziler hariç diğer tarım arazilerinden, 1260 yılında elde edilen gelir toplamının 1/10'unun, defterde kayıtlı Aşar vergilerinin Mut'tan toplanan vergilerin yekûnuna eşit olması gerekir. Bu oranlamaya baktığımızda, 300-400 kuruşluk bir fark ile hesabın hemen hemen tuttuğunu görüyoruz, bu farkın da defter kayıtlarında yapılan yanlış toplama işlemlerinden kaynaklandığı düşünülebilir.

7.2. Tarım Arazilerinin İşletme Biçimleri

Tarım arazi çeşitlerinde de işaret edildiği gibi, arazi işletme biçimini sadece icar etme şeklinde görebiliyoruz. Bu gün köylerimizde görülen, ortak, yarıya vb. gibi arazi işletme biçimine defter kayıtlarında rastlamadık. Sadece Kocac karyesi 15. hanede kayıtlı Osman oğlu Mustafa'nın, kiracılıktan gelir elde etmesi bize, farklı bir arazi işletme biçimini çağrıştırmakla birlikte, kayıtlarda bu konuyla ilgili elle tutulur bir bilgi bulunmamaktadır. İşletme biçimi olarak bir diğer ayrımı da tarla, bahçe, bağ şeklinde yapabileceğimiz gibi, bağ ve bahçe arazilerinin tarla arazilerine göre son derece küçük olmasından dolayı böyle bir uygulama yapmaya gerek kalmamıştır.

8. Hayvan Çeşitleri ve Vergilendirilmesi

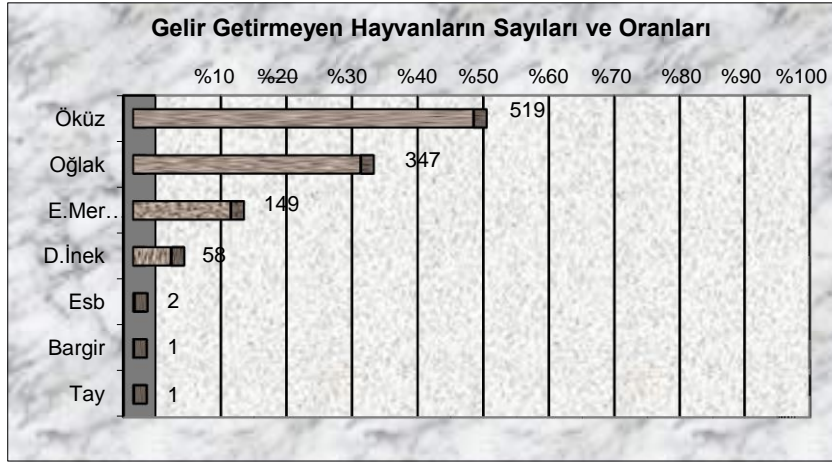
Mut genelinde inek, keçi, koyun, deve, öküz, eşek, at olmak üzere toplam 7 çeşit hayvan türüne rastlanmaktadır. Bu hayvan türleri kendi aralarında da sınıflara ayrılmaktadır. 7 çeşit hayvan türü sınıflandırılarak, 21 farklı isimle deftere kaydedilmiştir. Bundan başka, Perakende karyesi 12. hanede kayıtlı Sarı Ali oğlu Mehmet'in kaydında, dölsüz ağnam şeklinde bir kayda rastladık. Getirdiği gelir itibarıyla diğer hayvanlara benzemeyen bu kayıttan, yavrusu olmayan değişik hayvanların bir araya getirilerek yazıldığı yorumunu çıkarabiliriz. Sınıflandırmaya tabii tutulan hayvan türlerinden bazıları, getirdikleri gelirlerle beraber miktarları, bazıları da gelir getirmediği düşünülerek sadece miktarları deftere kaydedilmiştir. Gelir getiren hayvanlardan bazıları vergilendirilmiş, bir kısmı da vergi dışı bırakılmıştır. Bu kayıtlardan hayvan çeşitlerinin toplam sayıları, getirdikleri gelirler, vergilendirilmeleri, gibi verilere ulaşabiliriz.

Hayvan çeşitlerinin sayılarının da deftere yazılması, bizi en çok beslenen hayvan ve bu hayvanların birbirine oranına ulaştıracağı gibi, hayvancılıkta en çok hangi hayvan türünün beslendiği verilerine de götürecektir. Az da olsa, bazı kayıtlarda hayvanlardan sağlanan gelir yazılmakla beraber, gelir sağlanan hayvanların sayısı verilmemiştir. Bu durumu daha çok kısra ve deve türlerinde görmekteyiz. İlbeğli, Mirahor, Kale karyelerinin defter tablolarına bakıldığında, bu durum daha iyi anlaşılacaktır. Sayıları yazılmayan hayvan çeşitlerine, gelirlerine göre yaklaşık bir sayı vererek, hayvan çeşitlerinin dağılımına ulaşabilir, hayvan çeşitleri arasında daha sağlıklı bir oranlamaya gidilebilir. Buna göre kısra toplamına 13, deve toplamına da 6 eklersek, Mut genelinde toplam 10463 adet hayvan olduğu ortaya çıkar. Buna göre 7411 adet keçi yaklaşık %70-75 oranla en çok beslenen hayvan olarak karşımıza çıkmaktadır.

8.1. Gelir Getirmeyen Hayvan Çeşitleri

Gelir getirmeyen, yani kayıtlarda “Hâsılât-ı Seneviye”si yazılmayan farklı türden 7 sınıf hayvanın sayıları verilmiştir. Öküz, dölsüz inek, erkek merkep, oğlak, beygir (yük taşımakta, tarım işlerinde, dağcılıkta kullanılan at), tay, esb (binek atı) olarak kayıtlarda karşımıza çıkan bu hayvanların, bazılarından dolayı da olsa mutlaka gelir sağlanmaktadır. Ancak bunların bazılarının ihtiyaç olarak düşünüldüğü için gelir kaydı bulunmadığı, bazılarının da gerçekten hiç gelir getirmediği düşünülebilir. Gelir kaydı olmayan hayvanlar arasında, gerek karyelerde, gerekse Mut genelinde sayısını en fazla olarak gördüğümüz hayvan öküzdür. Öküzün dolayı da olsa bir gelir getirdiği muhakkaktır. Kanaatimizce gerek bu dolayı gelirin kesin olarak tespit edilememesi, gerekse devrin şartlarında öküzün ihtiyaç olarak düşünülmesinden dolayı, öküzün gelir kaydı bulunmamaktadır. Erkek merkep, beygir, esb için de bu şekilde düşünülebilir. Buzağlamayan inek olarak anladığımız dölsüz inek, oğlak ve tayın hiçbir şekilde gelir getirmediği ortadadır. Bu hayvanların sayılarının kayıtlarda verilmesinden dolayı bunların toplam sayılarını, toplamların karyelere göre dağılımını ve toplam sayılarının birbiri arasındaki oranı bulabiliriz.

8.2. Gelir Getiren Hayvan Çeşitleri

Defterde 15 farklı sınıfa ayrılmış bu hayvanların çoğu, aynı cins hayvanlardır. Getirdikleri gelirin yanında sayıları verilmekle birlikte, yukarıda bahsedildiği gibi çok az da olsa sadece gelirlerinin yazılı olup sayılarının verilmediği kayıtlarda mevcuttur.

Gelirlerine bakıldığında aynı tür hayvanların farklı gelirler getirdiğini görmekteyiz. Hayvanlardan elde edilen gelirin sağlıklı durumda olanların, süt ve süt ürünlerinden, diğerlerinin

gücünden, yününden, yavrusunun satılmasından elde edildiğini tahmin edebiliriz. Yaklaşık aynı geliri getirmelerine rağmen, hayvan türlerinin yazılmasında çok dikkatli davranılmış ve aynı tür hayvanlar, erkek, dişi, dömlü, dölsüz gibi sınıflara ayrılmıştır. Bu sınıflamanın yapılmasında neden bu kadar titiz davranıldığını bilmiyoruz. At, eşek, deve olduğu gibi iki, üç hatta dört farklı sınıfa ayrılan hayvan türleri vardır. Akla, bunların vergilendirilmelerinden dolayı mı, bu kadar sınıfa ayrılmıştır sorusu gelmekle birlikte, bahsettiğimiz hayvan türlerinin vergileri olmadığını göz önüne alırsak, olsa olsa bunlar, hem yörede hayvancılığın yoğun bir şekilde yapılmasından, hem de temettuât defterlerinin amacına binaen böyle yazılmış olduğu anlaşılmaktadır.

Aynı tür hayvanların farklı gelirler getirdiğini söylemiştik, zaten bu durum karyelerin kayıtlarına bakıldığında da hemen anlaşılmaktadır. Ancak bunlar yine de bir ortalama gelir etrafında birleşirler. Mesela bir deve ortalama yılda 45-60 kuruş gelir getirirken, bir merkep 15-25 kuruş gelir getirmektedir.

Gelir Getiren Hayvanların Ortalama Gelirleri (Kuruş)

0,5-1	Dölsüz Keçi	Dölsüz Koyun		
4-5	Sağmal Keçi	Sağmal Koyun	Dölsüz	
15-25	Sağmal İnek	Dölsüz Kısarak	Dömlü Merkep	Muhalif
25-30	Dömlü Deve	Kısarak	Dömlü Kısarak	
45-60	Dişi Deve	Erkek Deve	Deve	

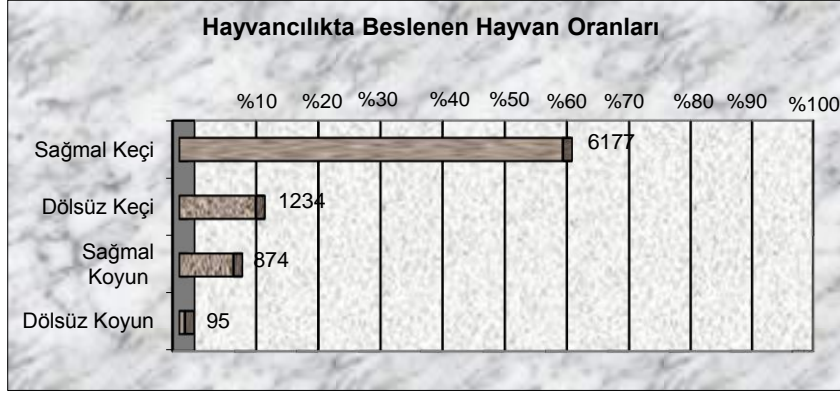
Bu gelirler ortalama olmakla birlikte, aynı tür ve aynı sınıf hayvanların, bu ortalama gelirlerden çok düşük veya çok yüksek gelir getirdikleri de olmuştur. Mesela bir erkek deve bazen 30-35 kuruş gelir getirdiği görülmekle beraber, yine bir erkek devenin 180 kuruş gelir getirdiği de görülmektedir.

8.3. Hayvan Çeşitlerinin Vergilendirilmesi

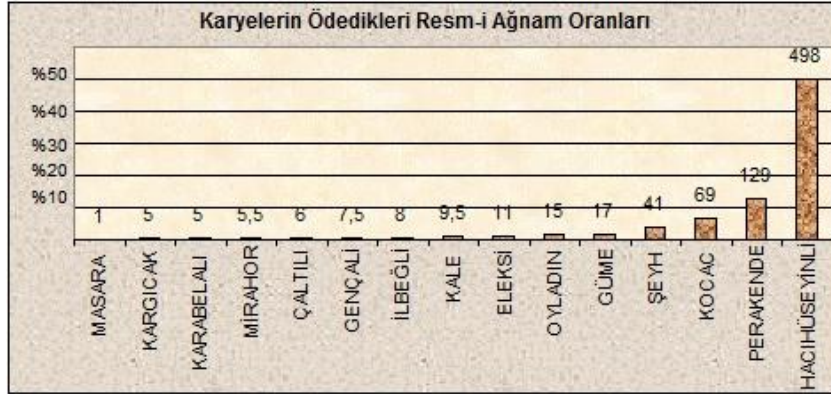
Kazançlar bölümünde, gelir getiren her hayvan türünün ayrı ayrı yazılmasına rağmen, “Resm-i Ağnam” olarak sadece dömlü, dölsüz koyun ve keçiden vergi alınmıştır. Bazı kayıtlarda, istisnaî olsa da koyun ve keçiden vergi alınmadığı görülmektedir. Mesela Güme karyesinde vergi verecek kadar hayvana sahip olmalarına rağmen, birçok haneden Resm-i Ağnam alınmamıştır. Buna rağmen, Hacıhüseyinli karyesi 80. hanede kayıtlı, Gani oğlu Mustafa'nın 200 adet ineğinden vergi alındığı kayıtlardan anlaşılmaktadır. Öyle anlaşıyor ki bu şahıstan alınan vergi, hayvan sayısı ile ilgilidir. Sadece koyun ve keçiden alınan Resm-i Ağnam, hayvan sayısına göre alınan bir vergidir. Her 10 hayvandan 1 kuruş alındığını defter kayıtlarından anlamaktayız. Bu oranlar genelde aynı olmakla beraber, defter kayıtlarında yapılan yazım yanlışlarından olsa gerek, bazı kayıtlarda farklı olduğu da görülmektedir.

Dört sınıf hayvandan alınan vergileri ayırıp birbiriyle oranlayacak olursak, hayvancılıkta en çok hangi hayvanın yetiştirildiğini buluruz. Buna göre sağmal keçi diğer hayvanlara oranla daha çok yetiştirilmektedir.

Yukarıda bahsettiğimiz verileri değerlendirerek, karyelerin ödedikleri Resm-i Ağnam vergilerine göre ayırarak olursak, Mut genelinde karyeler arasında hayvancılığın en çok hangi karyede yapıldığını bulabiliriz. Resm-i Ağnam ödeyen haneleri hayvancılık yapan haneler olarak değerlendiriyoruz, ancak hayvancılıktan gelir sağlayan haneler sadece bu kadar değildir. Karye defter tablolarına bakıldığında, hayvancılık yapanların Resm-i Ağnam ödeyenlerle sınırlanmayacağı anlaşılmaktadır. Aynı zamanda devrin şartları da göz önüne alındığında, her hayvanı olana da hayvancılık yapıyor diyemeyeceğimiz için, hayvancılık yapanları tespitinde Resm-i Ağnam ödeyenleri kıstas olarak alabiliriz. Bu değerlendirmeler ışığında Güme karyesinde yoğun bir şekilde hayvancılık yapıldığı defter kayıtlarından da anlaşılmaktadır. Ancak birçok hanenin resm-i ağnamları yazılmamıştır.

9. Elde Edilen Gelirlerin Dağılımı

Defter kayıtlarından toplam 9 faaliyetten gelir elde edildiğini çıkardık. Defter kayıtlarında, elde edilen gelirin hangi faaliyetten elde edildiği, gelirin yanına yazılmıştır. Bu da bize, elde edilen gelirleri tasnif etme imkânı vermektedir.

Hiç şüphesiz en çok kazanç sağlanan faaliyet ziraattır. Aslında 9 faaliyet kolundan gelir sağlanmakla birlikte, devecilik ve kiracılıktan sadece birer hane gelir elde etmiştir. Bunun yanında imamlıktan, deşdivanlıktan da diğer faaliyet kollarına göre oldukça az kişinin gelir elde ettiğini görmekteyiz. Yukarıda nüfusun faaliyet kolları bölümünde de belirtildiği gibi, çobanlıktan elde edilen gelirlerin çoğu, hayvancılıktan elde edilen gelirlerdir. Hayvancılıktan elde edilen gelirin, sadece bununla sınırlı olmadığını da belirtmiştik. Hayvancılıktan elde edilen geliri, bu bölümden tam olarak çıkarmasak da bunu, elde edilen bütün gelirlerin yazıldığı kazançlar bölümünden ortaya koyabiliriz. Tarım arazilerinden elde edilen gelirler toplamını ve hayvanlardan elde edilen gelirler toplamını, ayrı ayrı topladığımızda bu sonuca ulaşırız. Defterde hayvanlardan elde edilen

gelirin ayrılmadan, ziraattan elde edilen gelirle birlikte kayıtlı olması, bu bölümde böyle bir çıkarım yapmamızı engellemektedir.

Hizmetkârlıktan ve amelelikten küçümsenmeyecek oranda gelir sağlandığını görmekteyiz. Elde edilen kazanç az olsa dahi, hizmetkâr ve amele sayısının oldukça fazla olması dikkat çekmektedir.

Elde edilen gelirin yanında “Zuhuratından” kelimesinin yazılı olduğu yerlerde, bu geliri hesapta olmayan, planlanarak yapılmış bir faaliyetten elde edilmeyen veya o kişinin mesleğinin dışında bir faaliyetten elde ettiği, bir gelir olarak anlayabiliriz. Her karyede olmamakla beraber imamlıktan kazanç elde edenler de, defter kayıtlarında mevcuttur.

Deşdivanlıktan gelir sağlayanların kır bekçiliği, köy veya bağ koruyuculuğu görevlerinden gelir elde ettikleri anlaşılmaktadır.

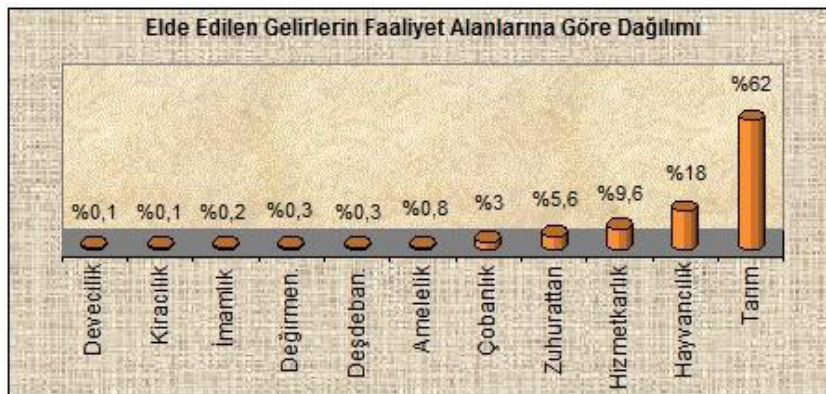
Hizmetkârlık, amelelik, imamlık, deşdivanlık, çobanlıktan elde edilen gelirler, ortalama sabit olmakla birlikte, doğal olarak ziraat ve hayvancılıktan elde edilen gelirler, haneden haneye değişmektedir. Ziraat ve hayvancılığın dışında, bütün faaliyet kollarının bir yılda ortalama 250-300 kuruş gelir sağladıklarını görmekteyiz.

Gerek toplama işlemlerinde olsun, gerekse bilgilerin yazımı ile ilgili olsun bu bölümde de bazı hatalara rastlıyoruz. Defterde kayıtlı olan bir yıllık toplam gelir 274659,5 kuruştur. Ancak Mut genelinde, 491 hanenin kazançlarının toplamını tek tek topladığımızda, kazanç yekûnu 297481 kuruş çıkmaktadır. Aradaki 22821,5 kuruşluk farkın, defter yazılırken toplama işlemlerinde yapılan yanlışlıktan kaynaklandığını söyleyebiliriz. Hanelerin tek tek kazançlarını topladığımızda -ki en kesin sonuç budur- Mut’un bir yıllık gelirinin 297599 kuruş olduğunu görürüz. Yaptığımız bu son işlemde de anlaşılacağı üzere, hanelerin kazançları toplanırken de yanlışlık yapılmıştır. Bizim, Mut’ta bir yılda elde edilen gelir olarak 297599 kuruşu kabul etmemiz gerekmektedir.

Elde Edilen Gelirin Dağılımı (Kuruş)

Ziraat	Hizmetkârlık	Zuhurat	Çobanlık	Amelelik	Deşdivanlık	İmamlık	Kıracılık	Devecilik
238452	28963	16801	8959	2350	975	500	350	250

Bu dağılım, defter kayıtlarında yer alan hane toplamlarından çıkarılmıştır. Defter kayıtlarında hane toplamları tarım ve hayvancılık gelirleri diye ayrılmadığı için, görüldüğü gibi hayvancılıktan elde edilen gelirler, ziraattan elde edilen gelirlerin içinde verilmiştir. Hanelerin tarım alanlarından elde ettikleri gelirler toplamını ve hayvancılıktan elde ettikleri gelirler toplamını, ayrı ayrı topladığımızda, ziraattan ve hayvancılıktan elde edilen gelirler ortaya çıkacaktır. Buna göre toplam gelirin 53393,5 kuruşu hayvancılıktan, 186285,5 kuruşu tarımdan elde edilmiştir.

Turkish Studies

Buradan anlaşıldığı gibi Mut'ta ekonomik hayat tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Üretim sektörü diyebileceğimiz bu alandan, toplam gelirin %80'i sağlanmaktadır. Hizmet sektörüne ise, zuhuratından kısmı da dahil edilirse %20'lik bir pay düşmektedir. Çeşitli başlıklar altında belirtmeye çalıştığımız sosyal hayata bakıldığında bu oranın çok doğal olduğu anlaşılabacaktır.

Sonuç

Çeşitli başlıklar altında incelemeye çalıştığımız Mut, 1844-45 yıllarında Konya Eyaleti'nin İçel Sancağı'na bağlı, 21 karyeden meydana gelen bir kazadır. Karyelerinin çoğu günümüze kadar gelmekle birlikte, bazılarının isimleri değişmiş, bazıları Mut'a bağlı mahalle haline gelmiş, biri tamamen ortadan kalkmış, bir diğeri de Silifke'ye bağlanmıştır.

İncelemeye esas olan dönemde Mut kazası, toplam 419 haneden meydana gelmektedir. Her hanede ortalama 5 kişinin yaşadığını varsayarak hane sayısını 5 ile çarparsak, 1844-45 yıllarında Mut'un nüfusunun 2095 olduğunu söyleyebiliriz.

Mut'ta toplam 8 faaliyetten söz etmek mümkün olmakla beraber, bunun yanında defterde meslek olarak yazılmayan, ancak bizim, olduğunu kabul edebileceğimiz, küçük çaplı birkaç faaliyet kolu da vardır.

Defter kayıtlarında, "Sene-yi sabıkta vergi-yi mahsusadan bir senede vermiş olduğu" şeklinde geçen, özel vergi diyebileceğimiz, bir vergi alındığı görülmektedir. Bu vergi, muaf tutulanlar hariç her haneden alınmıştır. Ancak bu verginin neye göre, hangi kıstaslar göz önüne alınarak, hanede yaşayan insanların sayısına, kazançlarına, mesleklerine, ya da mal varlıklarına göre mi alındığını bilmiyoruz. Çıkarılan oranların birbirini teyit etmemesi de aklımıza, acaba bu vergilerde bir keyfiyet mi söz konusu olmuştur sorusunu getirmektedir.

Özel verginin mal ve kazançlara göre alındığını kabul etsek dahi, alınan vergilerde kayıtlarda da görüleceği üzere, yine de bir keyfilik vardır. Aynı mesleği yapan, bunun yanında kazançları da aynı olan farklı kişilerden farklı oranlarda vergi alındığı kayıtlarda mevcuttur. Bununla beraber, aynı vergiyi verip de farklı kazançları olanlar da vardır. Bunun gibi mutlak sonuçlar bize, vergilendirmede adaletsizlik yapıldığı düşüncesini çağrıştırmaktadır.

Kaza müdürünün, Mut genelinde üçüncü en yüksek kazanca (2719 kuruş) sahip olmasına rağmen, bu kazanca göre cüzî bir vergi vermesi (120 kuruş), isminden en azından hatırı sayılır bir kişi olduğu anlaşılan, Kale karyesi 1. hanede kayıtlı, Rahim ağazade Mehmet Ağanın, hiçbir vergi ve diğer kazanç kayıtlarının olmaması, bunun yanında gelirleri yüksek bazı kişilerin, diğer kişilere oranla vergi-yi mahsusa miktarının az olması, akla yine usulsüzlük ve adaletsizlik gibi şüpheleri getirmektedir.

Defter kayıtlarından bu verginin en çok 320, en az 15 kuruş olarak alındığını görüyoruz. Defterde Mut genelinin vergi-yi mahsusa toplamı 38063,5 kuruş olarak yazılmıştır. Ancak, her karyenin sonunda verilen vergi-yi mahsusa yekûnunu topladığımızda 37729 kuruş çıkmaktadır. Her hanenin verdiği vergi-yi mahsusayı tek tek topladığımızda ise 37945 kuruş çıkıyor ki en doğru toplam budur. Yani deftere 128,5 kuruş fazla yazılmıştır.

Defter kayıtlarından, Mut'ta buğday, arpa, pamuk, pirinç, susam, tütün, mısır, çavdar olmak üzere toplam 8 çeşit ürünün yetiştirildiğini görüyoruz. Bunun yanında çok az da olsa üzüm bağı ve bahçe kayıtlarına rastlamaktayız. Bu ürünlerin bazıları, hemen hemen her karyede yetiştirilmekte olup, bazı ürünler ise sadece belirli karyelerde yetiştirilmektedir. Ürün çeşitlerinin ölçümünde farklı ölçü birimleri kullanılmıştır. Ayrıca her üründen farklı oranlarda vergi alındığı anlaşılmıştır.

Her ürün için ödenen toplam vergi miktarları, toplam gelirin 1/10'u kadarıdır. Aslında defter kayıtlarında geçen, 1260 (1844) yılındaki tarım kazançlarının toplamı, toplam Aşar miktarının 10 katı olması gerekmektedir. Ancak arada 385,5 kuruş gibi bir fark vardır. Bu fark yazımda ve toplamalarda yapılan yanlışlıklardan kaynaklanmaktadır. Hanelerin ödediği Aşar miktarını tek tek topladığımızda, bir yılda ödenen toplam Aşar miktarına ulaşırız. Buna göre Mut genelinde bir yılda 18468,5 kuruş Aşar vergisi toplanmıştır.

Üretiminin yapıldığını düşündüğümüz meyve ve bağ ürünlerine, vergilendirme bölümünde rastlamıyoruz. Kayıtlarda, diğer ürünlerden alınan vergiler, miktarları ve fiyatlarıyla birlikte geçmesine rağmen, meyve ve üzüm için bu durum söz konusu değildir. Mesela, kazançlar bölümünde yazılmış olan pamuk tarlasından, 1260 (1844) yılında elde edilen gelirin, 1/10'u pamuk öşrü olarak vergilendirme bölümünde yazılıdır. Buna karşın kazançlar bölümünde kayıtları olmasına ve kişilerin bundan gelir sağlamalarına rağmen, vergilendirme bölümünde meyve ve bağ kaydına rastlanmaması, meyve ve bağdan öşür alınmadığını ortaya koymaktadır.

Deftere, tarım alanlarının beş farklı şekilde kaydedildiğini gördük. Bu tarım alanları deftere, "mezru tarla, icar eylediği tarla, penbe tarlası, duhan tarlası, kürüm-ı asma, bahçe" isimleriyle kaydedilmiştir.

1260-1261 (1844-1845) yıllarında elde edilen gelirleri karşılaştırdığımızda, iki yılın gelir toplamlarında, bütün ürünlerde görülen bir fark vardır. Bütün arazi çeşitlerinden 1260 yılında, 1261 yılından daha çok gelir sağlanmıştır. Bu verilerin yanında, o günün şartlarında tarımın büyük ölçüde iklime ve doğa olaylarına bağlı olduğunu da göz önüne alırsak, 1261 yılında kısmî bir kuraklık yaşandığı düşünülebilir.

Mut genelinde inek, keçi, koyun, deve, öküz, eşek, at olmak üzere toplam 7 çeşit hayvan türüne rastlanmaktadır. Bu hayvan türleri kendi aralarında da sınıflara ayrılmaktadır. 7 çeşit hayvan türü sınıflandırılarak, 21 farklı isimle deftere kaydedilmiştir. Mut'ta toplam 10463 adet hayvan olduğu ortaya çıkmaktadır. 7411 adet keçi, yaklaşık %70-75 beslenme oranıyla en çok beslenen hayvandır.

"Resm-i Ağnam" (hayvanlardan alınan vergi) olarak sadece döllü, dölsüz koyun ve keçiden vergi alınmıştır. Bazı kayıtlarda, istisnâ olsa da koyun ve keçiden vergi alınmadığı görülmektedir. Bununla beraber Gani oğlu Mustafa'nın 200 adet ineğinden de vergi alındığı kayıtlardan anlaşılmaktadır. Öyle anlaşılıyor ki bu şahıstan alınan vergi, hayvan sayısı ile ilgilidir. Sadece koyun ve keçiden alınan Resm-i Ağnam, hayvan sayısına göre alınan bir vergidir. Her 10 hayvandan 1 kuruş alındığını defter kayıtlarından anlamaktayız.

Defter kayıtlarından toplam 9 faaliyetten gelir elde edildiği ortaya çıkmaktadır. Hiç şüphesiz en çok kazanç sağlanan faaliyet ziraattır.

Mut genelinde, 491 hanenin kazançları tek tek toplandığında, kazanç yekûnu 297481 kuruş çıkmaktadır. Defterde ise 274659,5 kuruş yazmaktadır. Aradaki 22821,5 kuruşluk fark, defter yazılırken toplama işlemlerinde yapılan yanlışlıktan kaynaklanmaktadır. Hanelerin tek tek kazançları toplandığında -ki en kesin sonuç budur- Mut'un bir yıllık gelirinin 297599 kuruş olduğu görülür.

Mut'ta ekonomik hayat tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Üretim sektörü diyebileceğimiz bu alandan, toplam gelirin %80'i sağlanmaktadır. Hizmet sektörüne ise, zuhuratından kısmı da dahil edilirse %20'lik bir pay düşmektedir. Çeşitli başlıklar altında belirtilmeye çalışılan sosyal hayata bakıldığında bu oranın çok doğal olduğu anlaşılacaktır.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Vesikaları

BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ, Temettuat Defteri, No; 10498.

2. Kaynak Eserler

AKDAĞ Mustafa, **Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası Celâli İsyânları**, Barış Yayınevi, Ankara 1999.

ATLAY Doğan, **Karamanoğulları Beyliği Döneminde Mut'ta Bazı Siyasi Olaylar**, Mut Belediyesi Kültür Yayınları, Mut 2001.

ATLAY Neşri, **Mut Tarihi**, Mut Belediyesi Kültür Yayınları, Karaman 1976.

ÇIPLAK Mustafa Necati, **İçel Tarihi**, Doğu Matbaası, Ankara 1968.

DEMİRTAŞ Ali, **İçel İli İncelemeleri**, Akçağ Yayınları, Ankara 1995.

DEVELLİOĞLU Ferit, **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitabevi Yayınları, 13. baskı, Ankara 1996.

IŞIK Şevket, "Tarihsel Coğrafya Açısından Temettuat Defterlerinin Değerlendirilmesi ve Aşağı Akçay Havzası Örneği", **Ege Coğrafya Dergisi**, (Ekim 1999), s.239-280.

KÜTÜKOĞLU Mübahat S., "Osmanlı Sosyal ve İktisâdi Tarihi Kaynaklarından Temettuat Defterleri", **Belleten**, LIX/225 (Ağustos 1995), s.393-418.

ÖZTÜRK Said, **Tanzimat Döneminde Bir Anadolu Şehri BİLECİK**, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1996.

PAKALIN, Mehmet Zeki 1971 **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2. Baskı, İstanbul

SAMİ Şemsettin, **Kâmûs-u Türki**, İkdâm Matbaası, Dersaadet 1317.

TURAN Osman, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, Boğazici Yayınları, İstanbul 1993.

UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı, **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988.

UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı, **Osmanlı Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, I. Cilt, 6. Baskı, Ankara 1994.